

Äldrepolitik

Sammanfattning

I betänkandet behandlas ett hundratal motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2001.

Utskottet avstyrker samtliga motioner främst med hänvisning till den nationella handlingsplanen för äldrepolitiken och Äldreberedningens arbete samt med hänvisning till utskottets tidigare ställningstagande.

I ärendet finns 42 reservationer och tre särskilda yttranden.

Vid sammanträdet den 14 februari 2002 fick utskottet information från Länsstyrelsen i Stockholms län om Operation Äldreomsorg. Operation Äldreomsorg har som mål att i bred samverkan mellan myndigheter och forskning utnyttja gemensamma resurser och därmed bidra till förbättringar i enlighet med de nationella målen för äldreomsorgen.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Utskottets överväganden	7
Äldrepolitikens mål och inriktning m.m.....	7
Utskottets ställningstagande	16
Tillsynsverksamheten m.m.....	18
Utskottets ställningstagande	20
Kvalitetsarbete i äldreomsorgen	21
Utskottets ställningstagande	24
Demensvård m.m.....	25
Utskottets ställningstagande	30
Hemtjänst.....	31
Utskottets ställningstagande	32
Förebyggande folkhälsoarbete.....	33
Utskottets ställningstagande	34
Äldreminister och äldreombudsman m.m.....	34
Utskottets ställningstagande	36
Personalutveckling, forskning m.m.....	36
Utskottets ställningstagande	38
Reservationer.....	40
Särskilda yttranden.....	66
Bilaga	
Förteckning över behandlade förslag.....	68
Motion väckt med anledning av proposition 2000/01:149 Avgifter inom äldre- och handikappomsorg	68
Motioner väckta under allmänna motionstiden 2001.....	69

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Ytterligare mål för äldrepolitiken

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So239 yrkande 1 och 2001/02:So347 yrkande 1.

Reservation 1 (c)

2. Inriktningen av äldrepolitiken

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So3 yrkandena 1, 3 och 4, 2001/02:So203, 2001/02:So239 yrkande 5, 2001/02:So263 yrkande 10, 2001/02:So302 yrkande 1, 2001/02:So464, 2001/02:So509 yrkande 3, 2001/02:So520, 2001/02:So613 yrkandena 1, 2, 10 och 12, 2001/02:So630 yrkande 8 och 2001/02:Sf402 yrkande 7.

Reservation 2 (m)

Reservation 3 (v)

Reservation 4 (kd)

Reservation 5 (c)

Reservation 6 (fp)

Reservation 7 (mp)

3. Utvärdera ädelreformen

Riksdagen avslår motion 2001/02:So610 yrkande 1.

4. Äldrepeng

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So3 yrkande 5, 2001/02:So205, 2001/02:So630 yrkande 3, 2001/02:So637 yrkande 4, 2001/02:Sk288 yrkande 15, 2001/02:Sk433 yrkande 3 och 2001/02:N319 yrkande 13.

Reservation 8 (m)

Reservation 9 (fp)

5. Obligatorisk äldreförsäkring m.m.

Riksdagen avslår motion 2001/02:So3 yrkandena 6, 14 och 15.

Reservation 10 (m)

6. Frivilligverksamhet m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So263 yrkande 3, 2001/02:So613 yrkande 13 och 2001/02:So630 yrkande 5.

Reservation 11 (v, kd)

Reservation 12 (fp)

7. Kommunernas yttersta ansvar m.m.

Riksdagen avslår motion 2001/02:So3 yrkandena 2, 7 och 13.

Reservation 13 (m)

8. Äldreboenden m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So285, 2001/02:So356 yrkandena 1 och 3, 2001/02:So613 yrkande 11 och 2001/02:So630 yrkandena 6 och 7.

Reservation 14 (kd)

Reservation 15 (fp)

9. Konkurrensutsättning m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So239 yrkande 4, 2001/02:So263 yrkande 9, 2001/02:So345 yrkande 3 och 2001/02:So588.

Reservation 16 (v)

Reservation 17 (c)

10. Tillsynsverksamheten

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So3 yrkande 12 och 2001/02:So297.

Reservation 18 (m)

11. Ny lag för äldreomsorgen

Riksdagen avslår motion 2001/02:So263 yrkande 7.

Reservation 19 (v)

12. Lex Sarah

Riksdagen avslår motion 2001/02:So263 yrkande 8.

Reservation 20 (v)

13. Kvalitetsarbete i äldreomsorgen

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So263 yrkandena 2 och 4, 2001/02:So485 yrkande 2, 2001/02:So610 yrkande 2, 2001/02:So613 yrkande 6 och 2001/02:So630 yrkandena 10, 11 och 13.

Reservation 21 (v)

Reservation 22 (kd)

Reservation 23 (fp)

14. Tillgänglighet

Riksdagen avslår motion 2000/01:So239 yrkande 6.

Reservation 24 (m, kd, c, fp)

15. Demensvård m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So3 yrkandena 20–22, 2001/02:So263 yrkande 6, 2001/02:So286, 2001/02:So347 yrkande 5, 2001/02:So609 yrkandena 3 och 5 och 2001/02:So613 yrkande 7.

Reservation 25 (m)

Reservation 26 (v)

Reservation 27 (kd)

16. Rättsskydd för dementa

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So3 yrkande 19, 2001/02:So240 yrkande 19, 2001/02:So263 yrkande 5, 2001/02:So339 och 2001/02:So444.

Reservation 28 (m)

Reservation 29 (v)

Reservation 30 (c)

17. Hemsjukvård

Riksdagen avslår motion 2001/02:Sf256 yrkandena 2 och 3.

Reservation 31 (fp)

18. Hemtjänst

Riksdagen avslår motion 2001/02:So485 yrkande 1 och 2001/02:So630 yrkande 12.

Reservation 32 (kd, fp)

19. Avdragsrätt för hushållsnära tjänster

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So3 yrkande 23, 2001/02:So362 yrkande 3 och 2001/02:So613 yrkande 9.

Reservation 33 (m, kd, c, fp)

20. Förebyggande folkhälsoarbete

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So287, 2001/02:So347 yrkande 4, 2001/02:So381 och 2001/02:MJ518 yrkande 18.

Reservation 34 (kd)

Reservation 35 (mp)

21. Äldreminister m.m.

Riksdagen avslår motion 2001/02:So613 yrkandena 3 och 4.

Reservation 36 (kd)

22. Äldreombudsmän

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So335 och 2001/02:So630 yrkande 4.

Reservation 37 (fp)

23. Personalutveckling, rekrytering m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:So3 yrkande 24, 2001/02:So239 yrkande 7, 2001/02:So263 yrkande 1, 2001/02:So347 yrkande 2, 2001/02:So356 yrkande 2, 2001/02:So366 yrkandena 1 och 2, 2001/02:So452 och 2001/02:So630 yrkande 16.

Reservation 38 (m)

Reservation 39 (v)

Reservation 40 (kd)

Reservation 41 (c)

Reservation 42 (fp) – delvis

24. Forskning

Riksdagen avslår motion 2001/02:So630 yrkande 17.

Reservation 42 (fp) – delvis

Stockholm den 19 mars 2002

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ingrid Burman (v), Chris Heister (m), Susanne Eberstein (s), Margareta Israelsson (s), Rinaldo Karlsson (s), Leif Carlson (m), Lars U Granberg (s), Elisebeht Markström (s), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kenneth Johansson (c), Kerstin Heinemann (fp), Lars Elinderson (m), Tullia von Sydow (s), Lena Olsson (v), Rosita Runegrund (kd) och Marianne Samuelsson (mp).

Utskottets överväganden

Äldrepolitikens mål och inriktning m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om ytterligare mål för äldrepolitiken. Riksdagen bör även avslå motioner om inriktningen av äldrepolitiken. Utskottet hänvisar till de nationella målen för äldrepolitiken och till Äldreberedningens arbete. Riksdagen bör vidare avslå motioner om äldrepeng och obligatorisk äldreförsäkring m.m. Jämför reservationerna 2, 8, 10 och 13 (m), 3 och 16 (v), 4 och 14 (kd), 1, 5 och 17 (c), 6, 9, 12 och 15 (fp), 7 (mp) och 11(v, kd).

Motioner

I motion So3 av Bo Lundgren m.fl. (m) begärs tillkännagivanden om vad i motionen anförts om dels avsaknad av valfrihet och brister i äldreomsorgen (yrkande 1), dels om rätten till omsorg för den som är i behov av sådan (yrkande 3), dels om reformer för valfrihet, alternativ och kvalitet i äldreomsorgen (yrkande 4), dels om att skilja produktion och finansiering av äldreomsorgen åt (yrkande 6), dels om kommunernas yttersta ansvar för att äldreomsorg finns tillgänglig (yrkande 7), dels om rätten att överklaga biståndsbedömningen via förvaltningsbesvär (yrkande 13), dels om äldreomsorgens långsiktiga finansiering (yrkande 14) och dels om en utredning om äldreomsorgens framtida finansiering (yrkande 15). Vidare begärs att riksdagen beslutar att socialtjänstlagen utformas så att rätten att flytta till annan kommun garanteras (yrkande 2). Riksdagen bör också begära att regeringen lägger fram förslag till ändring i socialtjänstlagen innebärande ökad valfrihet genom en nationellt samordnad äldrepeng (yrkande 5). Motionärerna vill ha en grundläggande förnyelse av den gemensamt finansierade äldreomsorgen. De vill att staten i stället för kommunerna skall stå för finansieringen av äldreomsorgen genom en äldrepeng. Ansvaret för biståndsbedömning och vårdtyngdsmätning skall följa betalningsansvaret. Resurserna skall följa den äldre. Den omsorgsgivare den äldre väljer erhåller äldrepengen. Detta skapar valfrihet för den äldre att flytta dit han eller hon vill och att välja omsorg efter egna preferenser. Det gör det också möjligt för äldre med omsorgsbehov att vistas temporärt i annan kommun. Motionärerna anser att det viktiga är att valfriheten öppnar för en mängd olika omsorgsgivare som förmår att tillföra varje enskild människa med behov av omsorg ett mervärde. Kommunerna skall alltid ha det yttersta ansvaret för att omsorg finns tillgänglig för alla som är i behov av den. Den statliga finansieringen innebär att kommunernas drift av

äldreomsorg blir intäktsstyrd i stället för budgetstyrd. Slutligen anser motionärerna att en parlamentarisk beredning snarast bör tillsättas med uppgift att komma med förslag på hur äldreomsorgens finansiering långsiktigt skall lösas för att, likt pensionsuppbyggnaden, söka en uppbyggnad som håller över tid och över val.

I *motion Sk288 av Bo Lundgren m.fl. (m)* begärs tillkännagivande om vikten av flexibilitet och individuella lösningar inom äldreomsorgen också på landsbygden och i glesbygden (*yrkande 15*). Motionärerna anför att med den äldreomsorg som erbjuds i dag riskerar bl.a. äldre i glesbygd att tvingas anpassa sig till de lösningar som ges i tätorten. En äldreomsorg skulle skapa större flexibilitet.

I *motion Sk433 av Catharina Elmsäter-Svärd m.fl. (m)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförts om äldreomsorg (*yrkande 3*). Motionärerna anför att den äldre som behöver omsorg bör få disponera en äldreomsorg.

Också i *motion So205 av Maud Ekendahl (m)* begärs tillkännagivande om införandet av en omsorgsavgift för personer som behöver hjälp av hemtjänsten. Motionären anför bl.a. att om en omsorgsavgift som följer den enskilde införs skulle inte sommarkommuner drabbas av extra kostnader för dem som tillfälligt vill vistas i kommunen.

I *motion N319 av Margareta Cederfelt m.fl. (m)* begärs tillkännagivande om äldreomsorg (*yrkande 13*). Motionärerna vill införa en äldreomsorgsavgift så att äldre skall kunna välja boende och omsorgsgivare.

I *motion So203 av Rolf Gunnarsson (m)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförts om de äldres villkor. Motionären anser att de äldre måste ses som en resurs. Många äldre vill hjälpa till. Samhället måste välkomna och stödja enskilda alternativ.

I *motion So263 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* begärs tillkännagivande om ett förbud mot konkurrensutsättning och utförsäljning av enheter till vinstdrivande företag (*yrkande 9*). Motionärerna anför att konkurrensutsättningen på många håll bidragit till kortsiktighet vad gäller planering, minskat engagemang och utveckling av innehållet i vården, eftersom varje ansvarig vet att tiden är begränsad. Motionärerna anser att äldreomsorgen i huvudsak skall bedrivas i kommunal regi och att resurser skall läggas på utveckling av innehållet i äldreomsorgen. Utredningen av konkurrensutsättningens effekter bör få i uppdrag att se över möjligheten att förbjuda konkurrensutsättning och utförsäljning av enheter inom äldreomsorgen till vinstdrivande företag.

Samma yrkande finns också i *motion So345 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* (*yrkande 3*).

I *motion So613 av Sven Brus m.fl. (kd)* begärs tillkännagivanden dels om behovet av en medveten strategi för att möta det demografiskt förändrade samhällets nya behov (*yrkande 1*), dels om vikten av att genom aktiva åtgärder och attitydpåverkan stärka de äldres delaktighet och inflytande i samhället (*yrkande 2*). Motionärerna anför att den växande andelen äldre bör betraktas som ett gemensamt samhällsansvar och som en resurs att ta till vara. Äldre

behöver vara representerade i beslutande församlingar för samhällsliv och olika verksamheter skall utformas så att de svarar mot äldres behov och önskemål. Vidare begärs tillkännagivanden om att stimulera nya former för äldreboende (*yrkande 11*) och om att stärka den enskildes möjligheter att välja utförare av vård, omsorg och service (*yrkande 12*). Motionärerna anför att det krävs en medveten bostadsplanering från samhällets sida för att möta den växande andelen äldre och deras behov. Mångfald och innovationer skall stimuleras på detta område. Kvarboende skall förlängas genom bostadsanpassningsbidrag. Nästa steg kan vara seniorboende. Ett sätt att hitta andra former för äldreomsorgen är, enligt motionärerna, att släppa in producent- och konsumentkooperativ i planeringen och vid tillkomsten av nya enheter. Den enskildes möjlighet att välja utförare skall stärkas. Konkurrensutsättningen måste dock präglas av mycket strikt kvalitetskontroll och fortlöpande uppföljning och utvärdering.

I *motion So285 av Sven Brus (kd)* begärs tillkännagivande om behovet av fler vårdplatser inom kommunernas särskilda boendeformer för äldre. Motionären anför att hälften av landets kommuner inte förmår tillhandahålla den plats i särskilt boende som redan beviljats. Den ekonomiska verkligheten lägger hinder i vägen. Kristdemokraterna har föreslagit avsevärt större anslag till kommunsektorn för att skapa fler platser inom landstingsvården men också i kommunernas särskilda boenden.

I *motion So356 av Margareta Viklund (kd)* begärs tillkännagivanden om vad i motionen anføres dels om att göra en heltäckande utvärdering av dagens äldreboende för att undersöka om ädelreformens grundprinciper efterlevs (*yrkande 1*), dels om att ge kommunerna ekonomiska möjligheter att tillhandahålla tillräckligt med boende och boendeformer för äldre (*yrkande 3*). Motionären anför att de nuvarande boendeformerna i regel inte är ämnade och därmed inte byggda för den tunga vård som det många gånger gäller.

I *motion So610 av Désirée Pethrus Engström och Inger Davidson (båda kd)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anføres om att effekterna av ädelreformen utvärderas (*yrkande 1*). Ädelreformen har nu varit i kraft i tio år. Dess effekter bör utvärderas och förbättringsförslag tas fram, anför motionärerna.

I *motion So302 av Sven Brus och Kenneth Lantz (båda kd)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anføres om diskriminering på grund av hög ålder (*yrkande 1*). Motionärerna anför att de nuvarande diskrimineringslagarna bör utökas till att omfatta förbud mot diskriminering av äldre. Äldre drabbas av diskriminering vid behov av vård. Bristen på vårdplatser tvingar i många fall landstingen att föra över äldre svårt sjuka till den kommunala omsorgen som saknar tillräckliga vårdresurser.

I *motion So239 av Kenneth Johansson m.fl. (c)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anføres om att förstärka målen för äldrepolitiken till ett mer individbaserat förhållningssätt (*yrkande 1*). Vidare yrkas att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag som ut-

vecklar formerna för samverkan mellan offentlig och privat sektor (*yrkande 4*). Samverkan mellan offentlig och ideell sektor är viktig för att kunna erbjuda bästa tänkbara och effektivaste vård, omsorg och service, anför motionärerna.

I *motion So347 av Viviann Gerdin och Rigmor Stenmark (båda c)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförts om mål för äldrepolitiken (*yrkande 1*). Motionärerna anför att trygghet för äldre innebär att vara trygg i boendet, i vården och i omsorgen. Att utveckla tryggheten innebär att organisera vård och omsorg så att de gamla får möta samma personal så ofta det är möjligt och rimligt i förhållande till organisationen.

I *motion So630 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)* begärs tillkännagivande om att införa en äldrepeng för ökad valfrihet (*yrkande 3*). Den enskilde pensionären skall på samma sätt som i dag få en biståndsbedömning som berättigar till en viss nivå på hemtjänsten eller till en plats på ett särskilt boende, anför motionärerna. Äldrepengens storlek kommer således att variera beroende på den enskildes behov. Äldrepengen innebär, enligt motionärerna, att de äldre och/eller deras anhöriga får makt att avgöra vad de anser vara kvalitet, vilket äldreboende de vill bo på eller till vem de vill vända sig med sin peng för att få hemtjänst. Vidare begärs tillkännagivande om vad i motionen anförts om att stödja pensionärsråden (*yrkande 5*). Därmed skulle äldre få större verkligt inflytande på samhällsplaneringen och få resurser att göra sin röst hörd. I samma motion begärs också tillkännagivanden om bättre villkor för äldres boende (*yrkande 6*) och om rätten till eget rum (*yrkande 7*). Motionärerna anför att morgondagens bostäder måste bli anpassade till ett livslångt boende, så att äldre som vill kan bo kvar i sin bostad. Därutöver bör äldre kunna välja att bo i servicehus och gruppboende, på ålderdomshem och sjukhem med närhet till hälso-, sjukvårds- och rehabiliteringsresurser.

Också i *motion So637 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)* begärs tillkännagivande om införandet av en äldreomsorgspeng (*yrkande 4*).

I *motion So588 av Marianne Carlström m.fl. (s)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförts om bättre förutsättningar för kooperativa företag inom äldreomsorgen.

Frågan om ny teknik och andra samhällsförändringar tas upp i två motioner.

I *motion So263 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* begärs att regeringen tillsätter en utredning om vad i motionen anförts om konsekvenser för äldre vid införandet av ny teknik och andra samhällsförändringar (*yrkande 3*). För att befärma äldres hälsa krävs en ökad kunskap, medvetenhet och analys vid all samhällsplanering om vad som konstituerar en hälsosam miljö för äldre, anför motionärerna.

I *motion So613 av Sven Brus m.fl. (kd)* begärs tillkännagivande om att beakta de äldres speciella behov av närhet till samhällets service (*yrkande 13*). Den offentliga servicen och många kommersiella verksamheter genomgår en strukturomvandling som begränsar tillgängligheten för vissa grupper. Strukturomvandlingen drabbar de äldre som ställs inför stora tillgänglighetspro-

blem när det gäller service och information. Motionärerna anser att de äldre borde beaktas bättre vid samhällsplaneringen.

Flera motioner tar upp frågor om situationen för olika grupper äldre, såsom kvinnor och män, invandrare och äldre homo- och bisexuella.

I *motion So263 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* yrkas att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att utreda och analysera ojämlikhet och ojämställdhet bland äldre (*yrkande 10*). Motionärerna anser att köns- och klassperspektivet måste lyftas fram när det gäller äldre frågor. Den äldre kvinnans behov och rätt till jämlikhet är minst lika viktig och stor som den unga kvinnans. Klassskillnader, vilka t.o.m. tenderar att öka med ålder, är lika viktiga att bryta för den äldre kvinnan och mannen som för den yngre kvinnan och mannen.

I *motion Sf402 av Matz Hammarström m.fl. (mp)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförts om hemtjänsten och anhörigstöd (*yrkande 7*). Motionärerna anför att kvinnor som vårdar make har svårare att få hjälp i form av hemtjänst och avlösning än vad män som vårdar hustru har. Att villkoren och stödet för kvinnor och män ser olika ut bör ses över, anför motionärerna.

I *motion So613 av Sven Brus m.fl. (kd)* yrkas att riksdagen som sin mening ger till känna vad i motionen anförts om att beakta de äldre invandrarnas speciella förhållanden i äldreomsorgen (*yrkande 10*). Motionärerna anför att en mycket viktig kvalitets- och trygghetsfråga är tillgång till personal som talar det egna hemspråket. Vidare krävs respekt för kulturella och religiösa traditioner så långt som det är acceptabelt i förhållande till de grundvärderingar som gäller i den svenska vården.

I *motion So239 av Kenneth Johansson m.fl. (c)* begärs tillkännagivande om anpassning av äldreomsorgen för människor med utländsk bakgrund (*yrkande 5*). Motionärerna anför att arbetssättet inom äldreomsorgen måste anpassas efter att allt fler äldre är födda utanför Sverige. Många glömmer det språk de tillägnat sig i vuxen ålder. Trygghet kan skapas för dessa genom att äldreboende byggs upp på språklig grund. Rekrytering av vårdpersonal med olika kulturell kompetens blir viktig för att öka kunskapen om de skillnader som finns i synen på åldrande och död.

I *motion So630 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)* begärs tillkännagivande om situationen för äldre invandrare och flyktingar (*yrkande 8*). Motionärerna anför att det ibland kan vara nödvändigt med särlösningar, exempelvis särskilt boende tillsammans med andra som talar samma språk.

I *motion So520 av Paavo Vallius och Nikos Papadopoulos (båda s)* begärs tillkännagivande om behovet av information om äldreomsorg på eget modersmål. Trots att äldreomsorg på olika språk har givit bra resultat och uppskattas av de äldre finns det kommuner som fortsätter att tveka om verksamhetens fördelar, anför motionärerna. De anser att det är viktigt att Socialstyrelsen och Landstingsförbundet ökar sina informationsinsatser om möjligheter och fördelar med att få äldreomsorg på sitt eget modersmål.

I *motion So509 av Tasso Stafilidis m.fl. (v)* yrkas att riksdagen som sin mening ger till känna vad i motionen anförts om att i ett brett perspektiv utreda äldre homo- och bisexuellas särskilda behov av äldreomsorg (*yrkande 3*).

Motionärerna anför att äldre som bor på olika typer av äldreboende skall behandlas med respekt oavsett sexuell läggning. Ett generellt problem är att de äldres sexualitet osynliggörs – homosexualitet i synnerhet.

I *motion So464 av Anita Johansson m.fl. (s)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförts om äldre homo- och bisexuellas särskilda behov i äldreomsorgen. Många äldre har växt upp under en samhällstid där homosexualitet varit förbjudet och fördomarna starka, anför motionärerna. Arbete för och uppmärksamhet kring äldre homo- och bisexuellas välbefinnande är därför lika viktigt som för yngre.

Bakgrund och tidigare behandling

Utskottet behandlade regeringens förslag till mål för äldrepolitiken i *betänkande 1997/98:SoU24*. Utskottet delade regeringens uppfattning att nationella mål för äldrepolitiken skulle läggas fast och föreslog riksdagen att godkänna att målen skall vara att äldre skall kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag, kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende, bemötas med respekt och ha tillgång till god vård och omsorg. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1997/98:307).

I *betänkande 1999/2000:SoU8* behandlade utskottet en motion om kvinnors och mäns olika behov. Utskottet anförde då följande (s. 44–45):

Utskottet delar uppfattningen i motionen att kvinnor och män måste erbjudas samma kvalitativt goda vård och omsorg och att hänsyn måste tas till deras individuella behov. Utskottet har tidigare framhållit att äldre skall mötas med respekt och ses som individer. Precis som bland yngre människor skiljer sig intressen och förmågor, hälsa, tillgångar, behov och kulturell bakgrund. Utskottet anser det därför angeläget att öka medvetenheten om äldre kvinnors respektive mäns olika besvär och behov. Den parlamentariska äldreberedningen har bl.a. i uppgift att belysa skillnader mellan mäns och kvinnors förutsättningar och villkor. Arbetsgruppen för genderprogram för social välfärd liksom de regionala forsknings- och utvecklingscentrumen kan också bidra med kunskapsunderlag på området. Utskottet anser att yrkandena 16 och 17 i motion A806 (c) i huvudsak är tillgodosedda och avstyrkes därför.

Utskottet behandlade senast frågor om inriktningen av äldrepolitiken såsom äldres valfrihet, alternativa driftsformer, äldrepeng m.m. i *betänkande 2000/01:SoU9*. Utskottet anförde bl.a. följande (s. 11, 15 och 39–40):

Utskottet vidhåller att det är angeläget att den enskilde ges möjlighet att själv bestämma över sin livssituation och det sätt på vilket omsorgen ges. Inte minst Sveriges alltmer mångkulturella karaktär reser nya krav på att utforma äldreomsorgen med hänsyn till människors olika språk och kultur. Utskottet står alltså bakom de nationella målen för äldrepolitiken som beslutades våren 1998.

Utskottet konstaterar att den parlamentariska Äldreberedningen har i uppgift att skapa förutsättningar för en långsiktig utveckling av äldrepolitiken bl.a. avseende äldres inflytande och delaktighet i beslutsprocesser och kvaliteten inom vård och omsorg. Resultatet av beredningens arbete skall redovisas våren 2003. — — —

Utskottet vidhåller också att det inte bör införas någon äldrepeng. — —

Utskottet konstaterar vidare att entreprenader har blivit allt vanligare inom äldreomsorgen. Många kommuner erbjuder vård och omsorg i olika former både i egen regi och entreprenadupphandlad. Samma kvalitetskrav gäller oavsett formen för verksamheten. Socialstyrelsen följer utvecklingen inom äldreomsorgen och redovisar också årligen viss statistik som bygger på underlag från Statistiska centralbyrån (SCB). Även Svenska Kommunförbundet följer på olika sätt utvecklingen inom området. Utskottet anser inte att något initiativ från riksdagens sida behövs med anledning av motion ---.

Utskottet vidhåller att attityderna till äldre måste ändras i riktning mot att äldres kompetens och erfarenhet bättre tas till vara. Detta ligger helt i linje med de av riksdagen fastlagda målen för äldrepolitiken. Att äldre skall bemötas med respekt innebär bl.a. att de inte skall diskrimineras på grund av sin ålder. Äldres vilja att aktivt delta i samhällsutvecklingen bör enligt utskottet tas till vara. Utskottet, som tidigare framhållit vikten av ett mer flexibelt förhållningssätt till äldres yrkesarbete, kan konstatera att regeringen till mars 2001 har aviserat en proposition om höjd ålder för avgångsskyldighet. Utskottet konstaterar vidare att en utredare nyligen tillkallats för att lämna förslag till ett utvidgat skydd mot diskriminering av äldre. Motionerna --- avstyrks i den mån de inte är tillgodosedda med det anförda.

Många äldre deltar aktivt i föreningsliv och frivilligverksamheter liksom i politiska organisationer. Utskottet vill betona betydelsen av såväl pensionärsorganisationernas arbete som pensionärsråden. Utskottet delar dock bedömningen att det är osäkert om en lagstiftning om pensionärsråd skulle leda till ett större inflytande för dessa. Det ankommer på kommuner och landsting att utveckla pensionärsrådets verksamhet ytterligare och att bättre ta till vara den kunskap och kompetens dessa besitter. Motionerna --- avstyrks.

Utskottet delar bedömningen att de äldres situation i IT-samhället behövs uppmärksammas vad gäller deras möjligheter att få tillgång till samhällsservice. Utskottet utgår från att regeringen noga följer utvecklingen på området och vid behov återkommer till riksdagen. Inom ramen för äldrepolitiken har ekonomiska resurser avsatts till IT-utveckling för äldre. Många äldre deltar också i olika IT-verksamheter för seniorer. Utskottet anser inte att motionerna --- bör föranleda något initiativ från riksdagens sida. Motionerna avstyrks.

Utskottet vidhåller att Sveriges alltmer mångkulturella karaktär reser krav på att utforma äldreomsorgen med hänsyn till människors olika språk och ursprung. Äldre är ofta de starkaste språkbärarna och även bärare av kultur och traditioner. Utskottet vidhåller också uppfattningen att äldreomsorgen i möjligaste mån bör erbjudas på de äldres modersmål. Det finns dock vissa svårigheter med att erbjuda alla äldre som så önskar vård på deras modersmål. Dels saknas det ofta tvåspråkig personal, dels kan det innebära stora kostnader när det gäller mindre grupper. En möjlighet är att kommuner samarbetar med varandra för att öka möjligheten att tillgodose mindre gruppers önskemål.

Utskottet konstaterar att regeringen givit Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga och redovisa exempel på hur olika kommuner organiserat och genomfört äldreomsorg för finsktalande. Syftet är att lyfta fram goda exempel. Enligt utskottets mening bör dessa erfarenheter även kunna komma andra språkgrupper till del. Utskottet konstaterar vidare att Äldreberedningen har att beakta konsekvenser av det ökande antalet äldre med utländsk bakgrund. Utskottet vidhåller, mot bakgrund av förra årets tillkännagivande, att det finns starka skäl att noga följa utvecklingen på

området. Riksdagen bör inte ta något förnyat initiativ. Motionerna – – – avstyrks.

Som utskottet anfört vid ett flertal tillfällen är det angeläget att den enskilde ges möjlighet att själv bestämma över sin livssituation och det sätt på vilket omsorgen ges. Enligt handlingsplanen för äldrepolitiken skall den äldre kunna lita på att hans eller hennes individuella behov och önskemål tillgodoses så långt möjligt. Den enskildes integritet, självbestämmande och värdighet skall respekteras. Utskottet anser inte att riksdagen bör ta något initiativ med anledning av motion So521 (s). Motionen avstyrks.

Den parlamentariska *Äldreberedningen (dir. 1998:109) – Senior 2005* – har i uppgift att skapa förutsättningar för en långsiktig utveckling av äldrepolitiken. Beredningens analyser och förslag skall utformas utifrån förhållandena i samhället som berör äldres situation under perioden fr.o.m. år 2005 och de därpå närmast följande åren. Beredningen skall utgå från ett genderperspektiv samt beakta det ökande antalet äldre med utländsk bakgrund och de konsekvenser detta kan medföra. Viktiga områden som bör beaktas i beredningens arbete är bl.a.

- äldres inflytande och delaktighet i beslutsprocesser,
- tillgängligheten i samhället för äldre med funktionshinder,
- utvecklingen av IT-hjälpmiddel för äldre i hemmiljö samt inom vård och omsorg,
- kvalitet inom vård och omsorg,
- anhörigas roll i vård och omsorg,
- sociala kontakter och umgänge över generationsgränser,
- äldres delaktighet i arbetslivet och möjlighet att fortsätta ett aktivt yrkesliv efter uppnådd pensionsålder,
- äldres möjligheter att delta i eller ta del av kulturlivet.

Beredningen skall bedrivas utåtriktad och i nära kontakt med myndigheter, kommuner, landsting, pensionärsorganisationer, anhörigorganisationer samt övriga intressenter. Beredningen skall redovisa resultatet av sitt arbete till regeringen senast den 1 maj 2003.

Socialstyrelsen har i september 2001 publicerat rapporten *Äldreomsorg för finsktalande i Sverige*. I rapporten konstateras att äldre finländare bor över hela landet. Behovet av äldreomsorg anpassad till gruppen är därmed en angelägenhet för nästan alla kommuner, om än på olika sätt. I förvaltningsområdet för finska och tornedalsfinska – Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå kommuner – skall kommunerna erbjuda äldreomsorg där hela eller delar av verksamheten bedrivs på minoritetsspråk. I 55 av landets övriga kommuner finns någon form av verksamhet som syftar till att erbjuda äldreomsorg med finsktalande personal. Styrelsen anför att mycket tyder på att bättre anpassad äldreomsorg kan erbjudas äldre finländare utan större kostnader. Initialt kan kostnader uppkomma för att starta en verksamhet, men kostnadsökningen är ofta temporär.

I november 2001 redovisade *Socialstyrelsen* en kartläggning av särskilt boende *Vad är särskilt i särskilt boende för äldre?* Socialstyrelsen konstaterar att äldreboendet fortfarande präglas av stora skillnader mellan olika boendeformer. En kvarvarande vårdtrappa riskerar också att leda till att äldre tvingas flytta mellan olika boenden vid förändrat vårdbehov.

Socialministern besvarade den 8 maj 2001 en interpellation om konkurrensutsättningen inom äldreomsorgen. Ministern anförde bl.a. följande:

Det är av stor vikt att kommunens underlag vid upphandling är så utformat att det möjliggör en bedömning av såväl kvalitet som pris vid beslut om vem som skall få uppdraget. Det är också viktigt att kommunen sätter upp tydliga mål för kvaliteten i verksamheten och att man har en bra kontroll över att kvaliteten upprätthålls. Jag vill understryka att det enligt lagstiftningen är kommunen som ytterst är ansvarig gentemot den enskilde, oavsett om det är kommunen eller en privat entreprenör som driver verksamheten.

I den nationella handlingsplanen för äldrepolitiken (prop. 1997/98:113) lyfts äldres inflytande i samhället och över sin vardag fram som ett av äldrepolitikens mål. Äldre bör självklart finnas representerade bland förtroendevalda i kommuner, landsting och riksdag. Det är också viktigt att pensionärsorganisationernas möjlighet att medverka i processen inför beslut i kommuner och landsting som rör äldres förhållanden tas till vara. Jag kan se att frågor om konkurrensutsättning kan vara ett viktigt område att ta upp i de lokala pensionärsråden.

Den enskildes inflytande över den egna vård- och omsorgssituationen kan ske dels i samband med beslut om biståndsinsatser, dels i samband med genomförandet av insatserna. Detta regleras i socialtjänstlagen och förvaltningslagen.

Som jag inledningsvis nämnde finns kunskapsbrister vad gäller konsekvenserna av den konkurrensutsättning som sker inom äldreomsorgen. Jag kommer därför att ta initiativ till att en utvärdering görs i denna fråga.

Europeiska gemenskapernas kommission har nyligen publicerat ett meddelande om Hälso- och sjukvårdens och äldreomsorgens framtid: att garantera tillgänglighet, kvalitet och finansiell hållbarhet, KOM (2001)723 slutlig. I meddelandet analyseras inverkan av en åldrande befolkning, utvecklingen av ny teknik och behandling och ökat välstånd. Tre långsiktiga mål redovisas: tillgänglighet, kvalitet och finansiell hållbarhet. Vårdsystemens organisation, finansieringsformer och planering av vårdutbudet för att tillgodose befolkningens behov är en uppgift för medlemsstaterna. Denna uppgift sköts emellertid inom en allmän ram som berör gemenskapens politik på många områden, vilket motiverar att ett europeiskt samarbete utvecklas, anför det.

Statens folkhälsoinstitut har nyligen publicerat rapporten *Folkhälsoarbete bland äldre. Hur har hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete bland äldre fortlöpt?* I rapporten konstateras bl.a. att de friska äldre måste bli mer synliga i landstingens och kommunernas hälsopolitiska dokument. Samhällsplaneringen i stort bör vara uppmärksam på vad strukturella förändringar kan innebära för en äldre person. Pensionärs- och andra frivilligorganisationer spelar en viktig roll i det hälsofrämjande arbetet, anför det i rapporten.

Rapporten bereds för närvarande inom Socialdepartementet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet står bakom de nationella målen för äldrepolitiken som beslutades våren 1998. Äldre skall kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag, kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende, bemötas med respekt samt ha tillgång till god vård och omsorg. Utskottet avstyrker därmed motion So239 (c) yrkande 1 med förslag om ytterligare mål. Även motion So347 (c) yrkande 1 avstyrks.

Utskottet vidhåller att det är angeläget att den enskilde ges möjlighet att själv bestämma över sin livssituation och det sätt på vilket omsorgen ges. Inte minst Sveriges alltmer mångkulturella karaktär reser nya krav på att utforma äldreomsorgen med hänsyn till människors olika språk och kultur. Utskottet konstaterar att den parlamentariska Äldreberedningen Senior 2005 har i uppgift att skapa förutsättningar för en långsiktig utveckling av äldrepolitiken bl.a. avseende äldres inflytande och delaktighet i beslutsprocesser och i samhällslivet. Äldreberedningen har också i uppdrag att särskilt beakta genderperspektivet liksom det ökande antalet äldre med utländsk bakgrund och de konsekvenser detta kan medföra. Motionerna So3 (m) yrkandena 1, 3 och 4, So203 (m), So239 (c) yrkande 5, So263 (v) yrkande 10, So302 (kd) yrkande 1, So464 (s), So509 (v) yrkande 3, So520 (s), So613 (kd) yrkande 1, 2, 10 och 12, So630 (fp) yrkande 8 och Sf402 (mp) yrkande 7 avstyrks. Utskottet anser inte heller att motion So610 (kd) yrkande 1 bör föranleda något initiativ från riksdagens sida. Motionen avstyrks.

Utskottet vidhåller att det inte bör införas någon äldrepeng. Motionerna So3 (m) yrkande 5, So205 (m), So630 (fp) yrkande 3, So637 (fp) yrkande 4, Sk288 (m) yrkande 15, Sk433 (m) yrkande 3 och N319 (m) yrkande 13 avstyrks därmed. Utskottet vidhåller också att det inte bör tillsättas någon utredning om obligatorisk äldrevårdsförsäkring. Motion So3 (m) yrkandena 6, 14 och 15 avstyrks.

Många äldre deltar aktivt i föreningsliv och frivilligverksamheter liksom i politiska organisationer. Utskottet vill betona betydelsen av såväl pensionärsorganisationernas arbete som pensionärsrådets. Det ankommer på kommuner och landsting att utveckla pensionärsrådets verksamhet ytterligare och att bättre ta till vara den kunskap och kompetens dessa besitter. Inte minst är det angeläget att beakta pensionärsrådets synpunkter vid samhällsplaneringen. Statens folkhälsoinstitut har i sin rapport betonat vikten av att vid samhällsplanering i stort vara uppmärksam på vad strukturella förändringar kan innebära för en äldre person. Rapporten bereds för närvarande i Socialdepartementet. Utskottet anser inte att det behövs något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionerna So263 (v) yrkande 3, So613 (kd) yrkande 13 och So630 (fp) yrkande 5. Motionerna avstyrks.

Med anledning av motion So3 (m) vill utskottet understryka att kommunen enligt 2 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453) har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Enligt 2 kap. 3 § samma lag får en äldre person med behov av omfattande vård- och omsorgsinsatser som önskar flytta till annan kommun ansöka om behövliga

insatser. En sådan ansökan skall behandlas som om den enskilde vore bosatt i inflyttningskommunen. Den enskilde har enligt 16 kap. 3 § rätt att överklaga biståndsbeslut via förvaltningsbesvär. Motion So3 (m) yrkandena 2, 7 och 13 är därmed tillgodosedda.

Flera motioner tar upp frågor kring äldreboenden. Enligt socialtjänstlagen skall kommunerna verka för att äldre människor får goda bostäder och ge dem som behöver det stöd och hjälp i hemmet och annan lättåtkomlig service. Kommunerna skall vidare inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor med behov av särskilt stöd. Utskottet erinrar om att riksdagen vid flera tillfällen har beslutat om stöd för ny- och ombyggnad av äldrebostäder för att påskynda utbyggnaden. Inom den ordinarie bostadsmarknaden har under 1990-talet seniorboende blivit allt vanligare. Härmed avses vanliga bostäder för äldre (vanligen över 55 år) som inte förmedlas efter behovsprövning och biståndsbeslut. Utskottet utgår också ifrån att Äldreberedningen Senior 2005 bevakar frågan. Något initiativ från riksdagen med anledning av motionerna So285 (kd), So356 (kd) yrkandena 1 och 3, So613 (kd) yrkande 11, So630 (fp) yrkandena 6 och 7 behövs inte. Motionerna avstyrks.

Utskottet konstaterar att entreprenader har blivit allt vanligare inom äldreomsorgen. Många kommuner erbjuder vård och omsorg i olika former både i egen regi och entreprenadupphandlad. Samma kvalitetskrav gäller oavsett formen för verksamheten. Såväl Socialstyrelsen som Svenska Kommunförbundet följer på olika sätt utvecklingen inom området. Utskottet anser inte att något initiativ från riksdagens sida behövs med anledning av motionerna So239 (c) yrkande 4, So263 (v) yrkande 9, So345 (v) yrkande 3 och So588 (s). Motionerna avstyrks.

Tillsynsverksamheten m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om tillsynsverksamheten. Utskottet anser inte att någon ändring av tillsynsorganisationen bör göras, men det är angeläget att utöka samordningen och samverkan mellan Socialstyrelsen och länsstyrelserna när det gäller tillsynsfunktionen. Utskottet avstyrker en motion om en översyn av hälso- och sjukvårdslagen i syfte att sammanföra de regler som styr äldreomsorgen till en lag. Utskottet anser vidare att det ankommer på Socialstyrelsen att utforma föreskrifter och allmänna råd avseende den s.k. lex Sarah. En motion om detta avstyrks. Jämför reservationerna 18 (m), 19 (v) och 20 (v).

Motioner

I *motion So3 av Bo Lundgren m.fl. (m)* begärs tillkännagivande om en förstärkt oberoende tillsyn på äldreomsorgsområdet (*yrkande 12*). Motionärerna anför att en statlig oberoende tillsynsmyndighet på hälso- och sjukvårdsområdet bör införas. Denna bör även ansvara för tillsynen av äldre- och handikappomsorgen. Tillsynsmyndighetens uppgifter skall vara att ackreditera nya vård- och omsorgsgivare, att kvalitetssäkra vård och omsorg samt att göra regelbunden medicinsk revision och övergripande tillsyn. Detta kräver en kraftfull tillsynslag där man sammanför nu aktuella lagrum om tillsyn, anför det.

I *motion So297 av Berit Adolfsson (m)* begärs tillkännagivande om tillsynsansvar och kvalitetssäkring i äldrevården. Motionären anför att en möjlig orsak till brister i sjukvård, omvårdnad och trygghet kan vara att tillsynsansvaret är delat mellan länsstyrelsen och Socialstyrelsen. Hon anser att det endast borde finnas en tillsynsmyndighet som innefattar både sjukvård och omvårdnad.

I *motion So263 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* yrkas att riksdagen begär att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla vad i motionen anförts om tillämpningen av lex Sarah (*yrkande 8*). Motionärerna anför att det är svårt att anmäla en arbetsgivare, kollega eller föreståndare även om det finns goda grunder för anmälan. Det är inte bra om anmälningar inte görs på grund av rädsla hos personalen att uppge sitt namn och för de eventuella följder en anmälan kan få för anmälaren. Motionärerna anser att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att utveckla sina föreskrifter och allmänna råd, SOSFS 2000:5 (S), så att tillämpning och riktlinjer klagörs för hur anmälan omhändertas, samt att möjligheten till trygghet för anmälaren utvecklas så att lagen får fullt genomslag. I samma motion begärs också tillkännagivande om en samlad lagstiftning i äldreomsorgen (*yrkande 7*). Motionärerna konstaterar att äldreomsorgen i dag styrs av två lagar, hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen. Det har bedömts som komplicerat att samla de regler som styr äldreomsorgen

till en lag. Det skulle kräva en särskild översyn. Motionärerna anser att denna översyn bör göras.

Bakgrund och tidigare behandling

I *proposition 2000/01:80 om ny socialtjänstlag* gjorde regeringen bedömningen att det pågående samarbetet mellan Socialstyrelsen och länsstyrelserna i syfte att stärka tillsynsarbetet och utveckla tillsynen mot en större samordning och enhetlighet i tillsyn borde fortsätta. Enligt regeringen finns det mycket som talar för att tillsynen över hälso- och sjukvården och socialtjänsten bör organiseras och utövas enhetligt i en gemensam tillsynsmyndighet. Socialtjänstutredningen har övervägt detta och andra alternativ. Regeringen konstaterade att behovet av en ökad samordning och samverkan mellan myndigheterna i deras tillsynsfunktion är angelägen. Däremot är regeringen tveksam till att formalisera denna samverkan genom att, som utredningen föreslog, ge Socialstyrelsen i uppgift att leda länsstyrelsernas tillsyn genom allmänna råd och föreskrifter. Förslaget innebär bl.a. att länsstyrelserna skulle förlora en del av sin självständighet, vilket enligt regeringen bl.a. kan leda till att tillsynen inte kan anpassas till regionala och lokala förhållanden.

Regeringen påpekade att den nyligen tillkallat en särskild utredare med uppdrag att utreda hur den statliga tillsynen kan göras till ett tydligare och effektivare förvaltningspolitiskt instrument som bättre bidrar till kontroll och genomförande av demokratiskt fattade beslut (Ju 2000:06, dir. 2000:62). Regeringen avser att i detta sammanhang ytterligare belysa frågan om tillsynsbegreppets innebörd och tillsynens reglering.

Enligt *socialtjänstlagen (2001:453) 14 kap. 2 §* skall var och en som är verksam inom omsorger om äldre människor eller människor med funktionshinder vaka över att dessa får god omvårdnad och lever under trygga förhållanden. Den som uppmärksammar eller får kännedom om ett allvarligt missförhållande i omsorgerna om någon enskild skall genast anmäla detta till socialnämnden. Om inte missförhållandet avhjälps utan dröjsmål, skall nämnden anmäla missförhållandet till tillsynsmyndigheten.

Socialstyrelsen har utfärdat föreskrifter och allmänna råd om anmälan av missförhållanden i omsorger om äldre och funktionshindrade enligt 71 a § socialtjänstlagen (1980:620), SOSFS 2000:5. Föreskrifterna gäller fortfarande (71 a § motsvarar 14 kap. 2 § i den nya lagen).

I *betänkande 2000/01:SoU18* behandlade utskottet propositionen om en ny socialtjänstlag. Utskottet anförde då bl.a. följande (s. 37–38):

Utskottet ställer sig bakom förslaget att tydliggöra länsstyrelsens tillsynsansvar för den socialtjänst som kommuner och enskilda bedriver. Utskottet ser också positivt på förslaget att ge länsstyrelserna rätt att inspektera all socialtjänstverksamhet som står under dess tillsyn, dvs. även den som bedrivs i kommunal regi. Utskottet har heller inget att erinra mot att länsstyrelsen ges möjlighet att ingripa mot missförhållanden även i särskilda boendeformer för äldre, i bostäder med särskild service för funktionshindrade och inom den kommunala hemtjänsten. I motion So48 (m) yr-

kas avslag på förslagen som rör länsstyrelsernas tillsynsuppgifter under anförande att länsstyrelsernas stödande roll gentemot kommunerna bör utvecklas, inte den kontrollerande. Utskottet konstaterar att den nuvarande bestämmelsen om att länsstyrelserna genom rådgivning m.m. skall se till att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt oförändrad i sak förts över till 13 kap. 2 § andra stycket i förslaget till ny socialtjänstlag. Att länsstyrelserna får utökade befogenheter när det gäller inspektioner och ingripanden mot missförhållanden ser utskottet som en viktig del i arbetet för att förbättra kvaliteten och säkerheten inom vård och omsorg. ---

Utskottet delar regeringens uppfattning att någon ändring av tillsynsorganisationen inte bör göras men att det är angeläget att utöka samordningen och samverkan mellan Socialstyrelsen och länsstyrelserna när det gäller deras tillsynsfunktion. Det pågående samarbetet mellan myndigheterna i syfte att stärka tillsynsarbetet och utveckla tillsynen mot en större grad av samordning och enhetlighet måste enligt utskottets mening fortsätta. Vidare konstaterar utskottet att en särskild utredare har fått i uppdrag att se över den statliga tillsynen. Resultatet av detta arbete bör avvaktas. Utskottet avstyrker med det sagda motionerna ---.

Riksdagen följde utskottet (rskr. 2000/01:259).

Tillsynsutredningen har i dagarna avlämnat betänkandet *Statlig styrning. Granskning på medborgarnas uppdrag (SOU 2002:14)*. I betänkandet redovisas en bred översikt av den statliga tillsynen. Utredningens redovisningar bygger dels på en heltäckande inventering av lagar om statlig tillsyn, tillsynsorgan och tillsynsobjekt, dels ett stort antal exempel vilka illustrerar ett antal legala, organisatoriska och praktiska perspektiv på dagens tillsyn. Några förslag läggs inte utan dessa kommer att redovisas i utredningens slutbetänkande.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller att någon ändring av tillsynsorganisationen inte bör göras men att det är angeläget att utöka samordningen och samverkan mellan Socialstyrelsen och länsstyrelserna när det gäller deras tillsynsfunktion. Det pågående samarbetet mellan myndigheterna i syfte att stärka tillsynsarbetet och utveckla tillsynen mot en större grad av samordning och enhetlighet måste således fortsätta. Utskottet konstaterar att den särskilde utredaren som har fått i uppdrag att se över den statliga tillsynen i sitt slutbetänkande skall lämna förslag till hur tillsynen kan göras tydligare och effektivare. Utskottet anser att resultatet av det pågående arbetet på området bör avvaktas. Motionerna So3 (m) yrkande 12 och So297 (m) avstyrks därmed.

Utskottet är inte berett att nu ta initiativ till en utredning om en översyn av hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen i syfte att sammanföra de regler som styr äldreomsorgen till en lag. Motion So263 (v) yrkande 7 avstyrks därmed.

Utskottet anser inte att någon ändring bör göras i den s.k. lex Sarah, 14 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453). Det ankommer på Socialstyrelsen att utforma föreskrifter och allmänna råd utifrån gällande lagstiftning. Utskottet har erfärit att Socialstyrelsen till sommaren kommer att presentera en uppfölj-

ning och analys av samtliga lex Sarah-anmälningar under år 2001. Motion So263 (v) yrkande 8 avstyrks.

Kvalitetsarbete i äldreomsorgen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om kvalitetsarbete i äldreomsorgen. Utskottet hänvisar till att de insatser som staten, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet kommit överens om i utvecklingsavtalet för åren 2002–2004 är väl ägnade att höja kvaliteten på såväl medicinska insatser som omvårdnad och rehabilitering. Regeringen har aviserat en proposition i mars 2002 angående samverkan mellan landsting och kommun. Jämför reservationerna 21 (v), 22 (kd), 23 (fp) och 24 (m, kd, c, fp).

Motioner

I motion So263 av Gudrun Schyman m.fl. (v) begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om prioritering av äldres rehabilitering (yrkande 4). Motionärerna anför att rehabiliteringen för äldre är oerhört viktig. Den bidrar till en ökad självständighet för den enskilde samtidigt som den, rätt använd, kan minska behovet av fortsatta omvårdnadsinsatser. Vidare yrkas att riksdagen begär att regeringen ger Äldreberedningen – Senior 2005 ett tilläggsdirektiv om vad i motionen anförs om minimikrav i äldreomsorgen (yrkande 2). Motionärerna anser att det allvarligt bör övervägas om det genom lagstiftning kan säkerställas en norm för kvaliteten i vård och omsorg av de äldre.

I motion So485 av Chatrine Pålsson (kd) begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om en rehabiliteringslag (yrkande 2). Motionären anför att äldre synskadade diskrimineras i rehabiliteringen. Detta gäller också på hjälpmedelsområdet där landstingen ogärna kostar på de äldre nya och dyrare hjälpmedel.

I motion So613 av Sven Brus m.fl. (kd) begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om beaktande av den psykosociala aspekten i äldrevården (yrkande 6). Motionärerna anför att gruppen äldre med psykiatriska besvär är dåligt kartlagd. De avvisas ofta i primärvård och psykiatri och inom den kommunala äldreomsorgen finns sällan kompetens att hantera dessa problem. Därför bör det inrättas en seniormottagning där äldre kan få rådgivning, samtalsstöd och psykoterapi.

I motion So610 av Désirée Pethrus Engström och Inger Davidson (båda kd) begärs tillkännagivande om att överväga eventuell skatteväxling avseende läkarmedverkan i de kommunala äldreboendena (yrkande 2). Socialstyrelsen har pekat på bristerna i läkarmedverkan i den kommunala äldreomsorgen.

Motionärerna anför att man måste ge kommunerna särskilda medel för att kunna ”köpa” läkarservice.

I *motion So239 av Kenneth Johansson m.fl. (c)* yrkas att riksdagen begär att regeringen gör en samhällsekonomisk analys av vad köerna för åldersbetingade sjukdomar innebär (*yrkande 6*). Motionärerna anför att många äldre köar för vård av åldersbetingade funktionshinder som t.ex. starr, förslitningsskador och nedsatt hörsel. När man inte erhåller vård uppkommer, utöver mänskligt lidande, kostnader för hemtjänst, sjukbesök, läkemedel m.m.

I *motion So630 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)* begärs tillkännagivanden om vad i motionen anförts om konvalescenthem (*yrkande 10*), om förbättrad rehabilitering för äldre (*yrkande 11*) och om att införa en omsorgsgaranti (*yrkande 13*). Motionärerna anför att det är nödvändigt med samverkansavtal mellan landsting och kommuner för att förbättra de äldres rehabilitering. Kommuner och landsting måste också i samarbete införa en ny vårdform mellan slutenvården och boendet för äldre – en modern form av konvalescenthem byggd på kunskap kring rehabilitering.

Bakgrund och tidigare behandling

Den parlamentariska äldreberedningen har, som tidigare redovisats, i uppgift att skapa förutsättningar för en långsiktig utveckling av äldrepolitiken. Beredningens analyser och förslag skall utformas utifrån förhållandena i samhället som berör äldres situation under perioden fr.o.m. år 2005 och de därpå följande åren. Beredningens förslag skall bidra till måluppfyllelsen med avseende på de av riksdagen fastställda nationella målen för äldrepolitiken. Om så erfordras skall beredningen föreslå nya mål. Viktiga områden som skall beaktas i beredningens arbete är bl.a. äldres inflytande och delaktighet i beslutsprocesser, kvalitet inom vård och omsorg, sociala kontakter och umgänge över generationsgränser, äldres möjlighet att delta i eller ta del av kulturlivet. Beredningen skall redovisa resultatet av sitt arbete till regeringen senast den 1 maj 2003.

I *betänkande 2000/01:SoU5* behandlade utskottet regeringens förslag till nationell handlingsplan för utveckling av hälso- och sjukvården. Utskottet anförde angående hälso- och sjukvård för äldre bl.a. följande (s. 27–28):

Utskottet anser att det är av största vikt att så snart som möjligt komma till rätta med de brister som Socialstyrelsen påtalat. Som anförts i propositionen måste hälso- och sjukvårdsinsatserna, både i särskilt boende och i hemsjukvården, därför förstärkas väsentligt med ytterligare resurser och kompetens. Enligt utskottets uppfattning är de insatser som parterna kommit överens om i utvecklingsavtalet väl ägnade att höja kvaliteten på såväl medicinska insatser som omvårdnad och rehabilitering.

En central fråga inom vården och omsorgen av äldre och funktionshindrade i särskilda boendeformer och i hemsjukvården är läkarens roll. Personer i särskilda boenden och inom hemsjukvården skall självfallet vara tillförsäkrade läkarinsatser på motsvarande sätt som den som själv kan uppsöka vården. Detta innebär att läkarinsatser skall vara tillgängliga under hela dygnet, vilket också är en förutsättning för att undvika onö-

diga och för patienten påfrestande sjukhusinläggningar. Utskottet instämmer därför i regeringens bedömning att avtalet om utvecklingsinsatser bör resultera i att de som bor i särskilt boende eller har hemsjukvård får en medicinsk bedömning av läkare när de behöver det samt konsultation eller hembesök utan dröjsmål.

Utskottet vill betona vikten av samverkan mellan landsting och kommuner. Som ovan anförts har en utredning tillsatts för att se över bl.a. denna fråga. Utredningen skall inom kort redovisa sitt uppdrag. Utskottet utgår från att regeringen återkommer till riksdagen med förslag som syftar till att underlätta samverkan mellan huvudmän.

Sammanfattningsvis föreslår utskottet att riksdagen godkänner vad regeringen föreslår om inriktning och åtgärder för att förbättra hälso- och sjukvårdsinsatserna i den kommunala primärvården (avsnitt 7.2). Motionerna – – – avstyrks i den mån de inte anses tillgodosedda med det anförda.

I *betänkande 2000/01:SoU9* behandlade utskottet senast motioner om kvalitetsarbete inom äldreboenden m.m. (För ytterligare information se s. 16–21.) Utskottet anförde då följande (s. 20):

Utskottet vidhåller att det är av största vikt att så snart som möjligt komma till rätta med de brister som Socialstyrelsen påtalat. Utskottet vidhåller också att de insatser som staten, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet kommit överens om i utvecklingsavtalet för åren 2002–2004 är väl ägnade att höja kvaliteten på såväl medicinska insatser som omvårdnad och rehabilitering. Utskottet vidhåller även att avtalet om utvecklingsinsatser bör resultera i att de som bor i särskilt boende eller har hemsjukvård får en medicinsk bedömning av läkare när de behöver det samt konsultation eller hembesök utan dröjsmål.

Utskottet konstaterar med tillfredsställelse att Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet nyligen inlett ett gemensamt arbete om medicinskt färdigbehandlade patienter. Vidare har Samverkansutredningen nyligen avlämnat sitt slutbetänkande.

Socialstyrelsen har tagit fram nya allmänna råd om kvalitetssystem inom omsorgerna om äldre och handikappade (SOSFS 1998:8 (S)). I slutrapporten Äldreuppdraget pekar styrelsen på att utvecklingen av kvalitetssystem är en process som tar tid och behöver stöd och att kommunerna nu har påbörjat denna process. Utskottet anser det angeläget att kommunerna aktivt arbetar vidare med att utveckla kvalitetssäkringssystem för äldreomsorgen. Utskottet är dock inte berett att föreslå några minimikrav eller fastställa någon omsorgsgaranti.

Riksdagen bör inte ta något initiativ på området. Motionerna – – – avstyrks.

Socialstyrelsen har i *Nationell handlingsplan för äldrepolitiken. Lägesrapport 2001* redovisat att en studie av förekomsten och innehållet i samverkansavtal mellan kommuner och landsting beträffande läkarmedverkan i den kommunala äldreomsorgen visar att ungefär hälften av landets kommuner har sådana avtal. Innehållet i avtalen uppvisar stora skillnader vad gäller omfattning och grad av precision. Styrelsens slutsats är att samverkan mellan kommun och landsting beträffande vården och omsorgen måste bli bättre. Samverkansavtal för att säkra läkarinsatserna i den kommunala hälso- och sjukvården och äldreomsorgen måste ses som ett krav inom ramen för den nationella handlingsplanen för utveckling av hälso- och sjukvården. Socialstyrelsen konstate-

rar att rehabilitering ännu inte är en självklar del av vården och omsorgen om de äldre. Styrelsen anser dock att samverkan för att stärka de äldres rehabiliteringsmöjligheter kan utvecklas inom ramen för avtal, i form av samfinansierade verksamheter och gemensamma utvecklingsarbeten, t.ex. beträffande samordnad vårdplanering.

Samverkansutredningen har avlämnat betänkandet *Samverkan. Om gemensamma nämnder på vård- och omsorgsområdet, m.m.* (SOU 2000:114).

Regeringen har aviserat en proposition i mars 2002 angående samverkan mellan landsting och kommuner.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att rehabiliteringen för äldre är mycket viktig. Den bidrar till en ökad självständighet för den enskilde samtidigt som den kan minska behovet av fortsatta eller utökade omvårdnadsinsatser. De insatser som staten, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet kommit överens om i utvecklingsavtalet för åren 2002–2004 är, enligt utskottets mening, väl ägnade att höja kvaliteten på såväl medicinska insatser som omvårdnad och rehabilitering. Utskottet vidhåller att avtalet om utvecklingsinsatser bör resultera i att de som bor i särskilt boende eller har hemsjukvård får en medicinsk bedömning av läkare när de behöver det samt konsultation eller hembesök utan dröjsmål.

Utskottet konstaterar med tillfredsställelse att Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet inlett ett gemensamt arbete om medicinskt färdigbehandlade patienter. Vidare har regeringen aviserat en proposition i denna månad angående samverkan mellan landsting och kommuner.

Socialstyrelsen har tagit fram allmänna råd om kvalitetssystem inom omsorgerna om äldre och handikappade (SOSFS 1998:8 (S)). I slutrapporten Äldreuppdraget pekar styrelsen på att utvecklingen av kvalitetssystem är en process som tar tid och behöver stöd och att kommunerna nu har påbörjat denna process. Utskottet anser det angeläget att kommunerna aktivt arbetar vidare med att utveckla kvalitetssäkringssystem för äldreomsorgen. Utskottet är dock inte berett att föreslå några minimikrav eller fastställa någon omsorgsgaranti.

Motionerna So263 (v) yrkandena 2 och 4, So485 (kd) yrkande 2, So610 (kd) yrkande 2, So613 (kd) yrkande 6 och So630 (fp) yrkandena 10, 11 och 13 är i viss mån tillgodosedda med det anförda. Motionerna avstyrks.

Riksdagen har beslutat tillföra kommunsektorn ytterligare 1,25 miljarder kronor per år under åren 2002–2004 för att korta väntetiderna och förbättra tillgängligheten till behandlingar inom hälso- och sjukvården. En överenskommelse har träffats mellan staten och Landstingsförbundet om åtgärder för ökad tillgänglighet inom hälso- och sjukvården. Målet är att skapa varaktigt förbättrad tillgänglighet. I budgetpropositionen 2001/02:1 aviserar regeringen att satsningen kommer att bli föremål för en noggrann uppföljning i syfte att säkra att avsedda effekter nås. Utskottet anser inte att något initiativ bör tas

från riksdagen sida med anledning av motion So239 (c) yrkande 6. Motionen avstyrks.

Demensvård m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om demensvård m.m. Utskottet konstaterar att regeringen nyligen har beslutat att inrätta en arbetsgrupp inom Socialdepartementet för att sammanställa befintliga kunskaper om situationen för personer med demenssjukdomar och deras anhöriga samt identifiera utvecklingsområden där åtgärder behöver sättas in på olika nivåer. Motioner om rättsskydd för dementa avstyrks med hänvisning till att direktiv är under utarbetande till en utredning angående förmynderskap. Utredningen kommer även att ta upp vissa frågor om gode män och förvaltare. Jämför reservationerna 25 (m), 26 (v), 27 (kd), 28 (m), 29 (v), 30 (c) och 31 (fp).

Motioner

I motion So3 av Bo Lundgren m.fl. (m) yrkas att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ställföreträdarfrågan (yrkande 19). Motionärerna efterlyser den utredning som regeringen lovat tillsätta i syfte att ser hur skyddet för personer med nedsatt förmåga till egna beslut och förmåga att förmedla sig kan stärkas. Rätten till integritet och rättssäkerhet måste kunna garanteras även för dem som inte är kommunicerbara.

I motion So263 av Gudrun Schyman m.fl. (v) yrkas att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla vad i motionen anförs om dementas rättigheter (yrkande 5). I de allra flesta fall saknar den demenssjuke möjlighet att själv kunna uttrycka sin vilja. Trots detta är varken rätten till företrädare eller förekomsten av tvångsåtgärder mot dementa, exempelvis låsta dörrar, fullt ut reglerad.

I motion So613 av Sven Brus m.fl. (kd) begärs tillkännagivande om vikten av specialiserad demensvård och kvalificerade demensutredningar (yrkande 7).

I motion So286 av Sven Brus (kd) begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om diskriminering av de demenssjuka inom vården. Motionären anför att dementa ofta diskrimineras inom vården på grund av bristande resurser och avsaknad av kompetens.

I motion So240 av Kenneth Johansson m.fl. (c) begärs tillkännagivande om ökad rättssäkerhet för demenssjuka (yrkande 19). Socialtjänstlagen och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade är s.k. rättighetslagstiftning. För att den enskilde skall få tillgång till rättigheterna förutsätts att personen har förutsättningar och förmåga att ta till vara sin rätt, anför motionärerna. Enligt regelverk för hälso- och sjukvårdens verksamhet fordras den enskildes

samtycke till vård och behandlingsåtgärder. Huvudmän och yrkesutövare samt legala ställföreträdare, gode män och förvaltare har ett oerhört stort ansvar, med respekt för individens självbestämmande, anför motionärerna. De anser att gällande lagstiftning behöver förbättras och förtydligas för att öka rättssäkerheten för demenssjuka.

I *motion So339 av Birgitta Carlsson och Lena Ek (båda c)* yrkas att regeringen lägger fram lagförslag till förbättring av rättsskydd för dementa och psykiskt handikappade personer som inte kan föra sin egen talan när de utsatts för någon form av rättsövergrepp.

I *motion So444 av Sonja Fransson (s)* begärs tillkännagivande om tvärvetenskaplig kunskap för tillfredsställande rättsskydd för personer med demenssjukdomar.

Frågor kring stöd till anhöriga tas upp i flera motioner.

I *motion So3 av Bo Lundgren m.fl. (m)* begärs tillkännagivanden om vad som anförs dels om att uppmärksamma och stödja anhöriga (*yrkande 20*), dels om att anhörigbegreppet bör utvidgas till ett närståendebegrepp (*yrkande 21*) och dels om förutsättningarna för frivilliga insatser (*yrkande 22*). I stället för att bara inta en biroll, vid sidan av offentliga insatser, bör närstående få möjlighet att ta ett ökat ansvar för de anhörigas situation om de så önskar. Den offentliga sektorn skall komplettera, stimulera och stödja människors egna insatser. Viljan till frivilliga insatser ökar med ett system som är lyhört för individuella behov och önsknings och som förmår åstadkomma flexibla lösningar. Motionärerna anser att anhörigbegreppet bör ersättas av närstående. Det inkluderar den till omsorgstagaren närstående så att denne likt anhöriga kan få del av ekonomisk ersättning och stöd.

I *motion So263 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* begärs tillkännagivande om ett permanent anhörigstöd (*yrkande 6*). Motionärerna konstaterar att Anhörig 300 har specialdestinerade resurser för att stimulera kommunerna att utveckla anhörigstödet. Medel är avsatt t.o.m. 2004, varefter kommunerna skall ha integrerat anhörigstödet i det löpande arbetet. Motionärerna anser att det redan nu finns anledning att tillföra fortsatta specialdestinerade medel under nästkommande mandatperiod.

I *motion So609 av Rosita Runegrund m.fl. (kd)* begärs tillkännagivanden om nationellt resurscenter för anhörigstöd (*yrkande 3*) och om anhöriganställning (*yrkande 5*). Motionärerna anför att ett nationellt resurscenter skulle kunna fungera som en kunskapsresurs för de kommuner som arbetar med anhörigvård. Ute i kommuner finns goda exempel på idéer och arbetssätt. Motionärerna anser vidare att frågan om yngre anhöriga skall kunna anställas och omfattas av trygghetsförsäkringar och pensionsavtal måste lyftas fram.

I *motion So347 av Viviann Gerdin och Rigmor Stenmark (båda c)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om att insatser görs med målsättning att förbättra anhörigvården (*yrkande 5*). Motionärerna anför att det måste finnas tillgång till växelvårdsplatser och att det behövs förbättrade regler för hemvårdsbidrag och ökade möjligheter för närstående att anställas.

I motion Sf256 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp) begärs tillkännagivanden dels som uppföljning och kvalitetskontroll av närståendevården med beaktande av integritetsaspekterna (yrkande 2), dels om överläggningar mellan kommunförbunden och staten om förbättrade förutsättningar för närståendevård och hemsjukvården (yrkande 3).

Bakgrund och tidigare behandling

Enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård har en närstående som vårdar någon som är svårt sjuk rätt till ersättning för tid då han avstår från förvärsarbete i samband med vården (4 §). Ersättning utges för högst 60 dagar (6 §). (I vissa fall av hivinfektion utges ersättning i 240 dagar.)

Enligt 5 kap. 10 § socialtjänstlagen (2001:453) bör socialnämnden genom stöd och avlösning underlätta för dem som vårdar närstående som är långvarigt sjuka eller äldre eller som har funktionshinder.

I proposition 1999/2000:149 Nationell handlingsplan för utveckling av hälso- och sjukvården anförde regeringen att den ansåg att det finns anledning att även efter perioden 1999–2001 aktivt arbeta för att stödja anhöriga som vårdar långvarigt sjuka, äldre eller människor med funktionshinder. Resurstillskottet till hälso- och sjukvården borde därför riktas även mot detta område. Regeringen, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet har i avtalet om utvecklingsinsatser enats om att den särskilda satsningen för att stödja anhörigvården skall pågå också under åren 2002–2004.

Utskottet behandlade senast en motion om demensvård i betänkande 2000/01:SoU9. Utskottet redovisade då bl.a. att Socialstyrelsen i juni 2000 publicerat *Äldreuppdraget – Slutrapport (Socialstyrelsen följer upp och utvärderar 2000:4)*. Socialstyrelsen konstaterar att demens är en folksjukdom som drabbar en stor andel av den äldre befolkningen. Demenssjukdomen är starkt åldersrelaterad, vilket innebär att andelen dementa i befolkningen ökar i takt med att andelen äldre ökar. Socialstyrelsen anser att angelägna insatser inom demensvården är att förbättra allmänhetens kunskaper om demenssjukdomen, att utveckla vård- och behandlingsmöjligheterna, att utveckla diagnostiken och ge den enskilde ”rätt till en utredning” och att kontinuerligt stödja personalens kompetensutveckling.

Vidare redovisades vad utskottet anförde i betänkande 1999/2000:SoU9:

Utskottet vill än en gång understryka vikten av en god vård för de demenssjuka. Alla som behöver utredas beträffande demens bör utan dröjsmål ges den möjligheten. Utskottet vill också understryka vikten av kompetensutveckling hos personalen inom demensvården för att kunna tillgodose behovet av demensutredningar och en god omvårdnad. De regionala forsknings- och utvecklingscentrum inom äldreområdet som nu är under uppbyggnad skall medverka till en lokalt förankrad och praktisk kunskapsutveckling inom både äldreomsorg och äldresjukvård. Dessa centrum bör bli viktiga instrument i att utveckla personalens kunskap och kompetens om demenssjukdomar och bemötande av personer med demens.

Utskottet konstaterar att utbyggnaden av gruppboenden för dementa och dagverksamhet har inneburit en kvalitativ utveckling av demensvården i hela landet. Många dementa bor dock i eget boende, ibland med mer eller mindre omfattande stödsatser från anhöriga. Den uppsökande verksamheten inom hemtjänsten kan här bli ett viktigt instrument för att finna dessa personer och deras anhöriga och erbjuda stöd från samhällets sida. Utskottet anser att det behövs en fortsatt utbyggnad av dagvården för demenssjuka liksom möjlighet till avlösning och växelvårdsplatser. Även insatser från hemsjukvården är viktiga för att bistå den sjuke och stötta de anhöriga. Kommunerna har i sina redovisningar till Socialstyrelsen av sina planer för utvecklingen av stödet till anhöriga anfört att de nu satsar mer på individuellt anpassat stöd och på att förbättra kvaliteten i anhängigstödet.

Vid behandlingen av den nationella handlingsplanen tillstyrkte riksdagen att 60 miljoner kronor avsattes under perioden 1999–2001 för att förstärka äldreforskningen. Socialvetenskapliga forskningsrådet som utarbetat ett nationellt forskningsprogram för äldre och åldrande pekar på att en stor del av äldreforskningen till sin karaktär är tvär- och mångvetenskaplig.

Slutligen vill utskottet än en gång understryka vikten av att de statliga tillsynsmyndigheterna noga följer vården. Motionerna – – är därmed i huvudsak tillgodosedda.

Utskottet vidhöll i betänkande 2000/01:SoU9 till fullo den inställning man årligen, under senare år, redovisat om vikten av en god vård för de demenssjuka. Den aktuella motionen avstyrktes därmed.

Utskottet behandlade också motioner om anhängigstödet i *betänkande 2000/01:SoU9*. Utskottet anförde då bl.a. följande (s. 34):

Utskottet vidhåller att anhörigas och andra närståendes roll som vårdgivare till äldre numera är väl dokumenterad och erkänd. Den vård som utförs av familjen och andra närstående är mycket omfattande och har sannolikt ökat i betydelse under senare år. En förutsättning för att de äldre och deras närstående skall våga och orka med vård i hemmet är att de närstående ges stöd och avlösning. Under åren 1999–2001 har ett särskilt stimulansbidrag för utveckling av anhängigstödet om 100 miljoner kronor per år utgått. Regeringen, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet har i avtalet om utvecklingsinsatser enats om att den särskilda satsningen för att stödja anhängigvården skall pågå också under åren 2002–2004. Utskottet vidhåller bedömningen att det även för tiden efter 2001 finns behov av att aktivt arbeta för att stödja anhöriga som vårdar långvarigt sjuka, äldre eller människor med funktionshinder. Utskottet ser därför positivt på den särskilda satsningen för att stödja anhängigvården.

Utskottet vidhåller också att frivilliga insatser utgör ett värdefullt komplement till socialtjänstens insatser och bör stödjas. Det är angeläget att ta till vara den särskilda kunskap som finns inom frivillig- och anhängigföreningar. Anhängigstödet har inneburit en förstärkning av detta samarbete.

I motion – – begärs ekonomiskt stöd för den som vårdar närstående på samma villkor som den som vårdar anhängig. Utskottet noterar inledningsvis att det finns flera olika bestämmelser som rör det område som tas upp i motionen. Av socialtjänstlagens 5 § framgår att socialnämnden genom stöd och avlösning bör underlätta för dem som vårdar närstående som är långvarigt sjuka eller äldre eller som har funktionshinder. Enligt lagen (1988:1465) kan ekonomiskt stöd utgå i form av närståendepenning

för högst 60 dagar för den som avstår från förvärsarbete för att vårda någon som är svårt sjuk. Utskottet noterar vidare att utgångspunkten för anhängigstödet enligt den nationella handlingsplanen för äldrepolitik (Anhörig 300, åren 1999–2001) är att hjälpa och stödja anhöriga för att förhindra att dessa drabbas av fysisk eller psykisk ohälsa. Den särskilda satsningen för att stödja anhöriga kommer enligt avtalet mellan staten, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet att fortsätta också under åren 2002–2004. Vissa kommuner erbjuder vidare ekonomiskt stöd till den som vårdar anhörig. Formerna för detta stöd beslutas av kommunen i fråga. Utskottet anser inte att riksdagen nu bör ta något initiativ i anledning av motionerna. Motionen avstyrks.

Vad gäller kvalitetskontrollen av hemsjukvården vill utskottet hänvisa till vad utskottet anfört med anledning av regeringens bedömning i proposition 1999/2000:149 om att hälso- och sjukvårdsinsatserna både i särskilt boende och hemsjukvården måste förstärkas väsentligt med ytterligare resurser och kompetens. Enligt utskottets uppfattning är de insatser som regeringen, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet kommit överens om i utvecklingsavtalet väl ägnade att höja kvaliteten på såväl medicinska insatser som omvårdnad och rehabilitering.

Riksdagen följde utskottet.

Socialstyrelsen har i *Nationell handlingsplan för äldrepolitiken. Lägesrapport 2001* redovisat att genom det kartläggnings- och inventeringsarbete som bedrivs i kommunerna finns nu bättre kunskaper om anhängigvårdarnas behov av stöd. Möjligheterna att nå fler anhängigvårdare ökar i och med att kommunerna utvecklar nya, okonventionella stödformer. Det har tillkommit en mängd anhängigcentraler och träffpunkter och fler planeras. Avlösning i hemmet erbjuds nu avgiftsfritt i många kommuner och i några kommuner utan biståndsbedömning. Denna stödform blir härigenom mer lättillgänglig och anhängigvårdaren får därmed möjlighet till egen tid för avkoppling. Samverkan sker och har utvecklats med en mängd frivillig- och intresseorganisationer och andra vårdgivare. De gemensamma resurserna kan genom denna samverkan användas effektivare och möjligheter att uppmärksamma anhängigvårdarnas behov i ett tidigt skede har ökat.

Socialministern besvarade den 25 januari 2002 en *interpellation* om anhängigvårdarnas situation. Socialministern anförde bl.a. att det är angeläget att finna strukturer och former att förvalta och utveckla de kunskaper och erfarenheter som har tillkommit tack vare de statliga stimulansbidragen. Socialministern uttalade vidare att det är viktigt att samarbetet mellan samhället och de frivilliga organisationerna utvecklas ytterligare samt att de tre nationella anhängigorganisationerna Demensförbundet, Alzheimerföreningen och Anhörigrådet fått statligt stöd även för år 2002. Enligt socialministern kommer en arbetsgrupp att tillsättas för att i första hand sammanställa kunskaper om personer med demenssjukdomar och om situationen för anhöriga till personer med demens. Direktiv för en sådan arbetsgrupp kommer att utarbetas inom de närmaste veckorna så att den kan komma i gång med sitt arbete snabbt. Frågan om behovet av ett nationellt kunskapscenter bör också diskuteras i en sådan arbetsgrupp. Slutligen anförde socialministern att det finns anledning

att bevaka om kommunerna avvecklar anhörigverksamheter efter projekt-
dens slut.

Regeringen beslutade den 21 februari 2002 att inom Socialdepartementet tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att sammanställa befintliga kunskaper om situationen för personer med demenssjukdomar och deras anhöriga samt identifiera utvecklingsområden där åtgärder behöver sättas in på olika nivåer. I arbetsgruppen skall det ingå företrädare för bl.a. anhörigorganisationerna. Chefen för Socialdepartementet skall utse ledamöterna i arbetsgruppen och utse en av dem att vara ordförande. Arbetsgruppen skall redovisa sitt arbete senast den 30 juni 2003.

I uppdraget till gruppen nämns bl.a. tillgänglighet till utredning, diagnos och medicinsk behandling, anhörigstöd, särskilt boende och rättsskydd.

Inom *Justitiedepartementet* förbereds enligt uppgift direktiv till en utredning angående förmynderskap. Utredningen kommer också att beröra vissa frågor angående god man och förvaltare.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller till fullo den inställning som årligen, under senare år, redovisats om vikten av en god vård för de demenssjuka. Utskottet vill åter understryka att anhöriga och andra närstående gör betydelsefulla insatser som vårdgivare till äldre. Utskottet konstaterar samtidigt att arbete pågår med att utveckla stödet till anhöriga. Den särskilda satsningen för att stödja anhörigvården kommer att pågå också under åren 2002–2004.

Det är glädjande att regeringen har beslutat tillsätta en arbetsgrupp inom Socialdepartementet för att sammanställa befintliga kunskaper om situationen för personer med demenssjukdomar och deras anhöriga samt identifiera utvecklingsområden där åtgärder behöver sättas in på olika nivåer. Bland utvecklingsområden nämns bl.a. tillgänglighet till utredning, diagnos och medicinsk behandling, anhörigstöd, särskilt boende och rättsskydd. Arbetsgruppen skall redovisa sitt uppdrag om drygt ett år. Utskottet anser att motionerna So3 (m) yrkandena 20–22, So263 (v) yrkande 6, So286 (kd), So347 (c) yrkande 5, So609 (kd) yrkandena 3 och 5 och So613 (kd) yrkande 7 därmed är i huvudsak tillgodosedda.

Utskottet konstaterar att arbetsgruppen inom Socialdepartementet skall lämna förslag till hur skydds- och tvångsåtgärder i möjligaste mån skall kunna undvikas inom demensvården. Vidare konstaterar utskottet att inom Justitiedepartementet bereds för närvarande direktiv till en utredning angående förmynderskap. Utredningen kommer även att ta upp vissa frågor om gode män och förvaltare. Direktiv kommer att beslutas under våren. Utskottet anser därmed motionerna So3 (m) yrkande 19, So240 (c) yrkande 19, So263 (v) yrkande 5, So339 (c) och So444 (s) delvis tillgodosedda.

Vad gäller kvalitetskontrollen av hemsjukvården vill utskottet hänvisa till den nationella handlingsplanen för utveckling av hälso- och sjukvården. Enligt utskottets uppfattning är de insatser som parterna kommit överens om i avtalet väl ägnade att höja kvaliteten på såväl medicinska insatser som om-

vårdnad och rehabilitering i hemsjukvården. Motion Sf256 (fp) yrkandena 2 och 3 är därmed delvis tillgodosedda.

Hemtjänst

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om socialtjänstlagen. Utskottet hänvisar till gällande lagstiftning. Riksdagen bör också avslå motioner om avdragsrätt för hushållsnära tjänster. Utskottet anför att en sådan avdragsrätt skulle innebära avsteg från de principer som ligger till grund för den s.k. skattereformen. Jämför reservationerna 32 (kd, fp) och 33 (m, kd, c, fp).

Motioner

I *motion So3 av Bo Lundgren m.fl. (m)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anføres om subventionerade hushållstjänster (*yrkande 23*). Motionärerna anför att de tillsammans med övriga borgerliga partier föreslagit en femtioprocentig skattereduktion på maximalt 25 000 kr per år för hushållstjänster. Reformen skulle ge alla äldre större möjligheter att få den omsorg de behöver. Den frigör resurser till dem som har störst vårdbehov samtidigt som de med ett mindre behov inte behöver komma på undantag. Lägre kostnader på hushållsnära tjänster skapar också möjligheter för fler äldre att få flexibel hjälp, eftersom det är de äldre själva som väljer hushållstjänst.

I *motion So613 av Sven Brus m.fl. (kd)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anføres om behovet av nya former för service till äldre (*yrkande 9*). Motionärerna anser att de stora servicebehov som många äldre har måste tillgodoses i andra former och av andra utförare än den kommunala hemtjänsten. För att underlätta tillkomsten av sådan service bör avdragsrätt medges för hushållsnära tjänster.

Också i *motion So362 av Mikael Oscarsson (kd)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anføres om subventionering av hushållstjänster (*yrkande 3*). Motionären anser att i ett första steg bör subventionering av hushållsnära tjänster för äldre införas. Dessutom bör diskussion om kompletterande finansiering – blandning av offentlig och privat – föras aktivt i samhällsdebatten.

I *motion So485 av Chatrine Pålsson (kd)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anføres om hemtjänstinsatser i socialtjänstlagen (*yrkande 1*). Motionären anför att det finns skäl att uppmärksamma äldre synskadades problem. Att inte se och inte på egen hand kunna utföra städning, tvätt, inköp, post- och bankärenden har i många kommuner upphört att vara godtagbara skäl för hemtjänstinsatser, anför motionären. Detta strider mot socialtjänstlagen, men då detta uppenbarligen är obekant för många kommuner måste regeringen med skärpa tillkännage lagens mening för berörda kommuner.

Samma argumentering återfinns också i *motion So630 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)* där man begär tillkännagivande om vad i motionen anförs om situationen för äldre med synskador (*yrkande 12*).

Bakgrund och tidigare ställningstagande

Enligt *socialtjänstlagen (2001:453) 4 kap. 1 §* skall den som inte kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt ha rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv. Vidare skall socialnämnden enligt *5 kap. 5 §* verka för att äldre människor får goda bostäder och skall ge dem som behöver det stöd och hjälp i hemmet och annan lättåtkomlig service.

Frågan om avdragsrätt för hushållsnära tjänster behandlades senast i *betänkande 2000/01:SoU9*. Utskottet hänvisade då till att finansutskottet behandlat frågan i betänkande 2000/01:FiU1 och då i sin tur har hänvisat till skatteutskottets yttrande 2000/01:SkU1y, där det anfördes att förslaget skulle innebära ett avsteg från de principer om en likformig och neutral beskattning som ligger till grund för skattereformen och som enligt skatteutskottets mening bör gälla. Vidare anfördes att risken är stor att effekterna på sysselsättningen blir mycket små eller inga alls samtidigt som kostnaderna blir stora. Stimulanser av denna typ riskerar också att leda till gränsdragningsproblem och ge upphov till svårkontrollerade gråzoner anförde skatteutskottet. Socialutskottet ställde sig bakom finans- och skatteutskottets uppfattning att en avdragsrätt för hushållsnära tjänster skulle innebära ett avsteg från de principer som ligger till grund för skattereformen. Den aktuella motionen avstyrktes därmed.

Riksdagen följde utskottet.

Utskottets ställningstagande

Enligt *socialtjänstlagen* har den som inte kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt. Socialnämndens beslut om bistånd får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Utskottet anser inte att motionerna So485 (kd) yrkande 1 och So630 (fp) yrkande 12 bör föranleda något initiativ. Motionerna avstyrks.

Utskottet vidhåller sin uppfattning att avdragsrätt för hushållsnära tjänster skulle innebära ett avsteg från de principer som ligger till grund för den s.k. skattereformen. Motionerna So3 (m) yrkande 23, So362 (kd) yrkande 3 och So613 (kd) yrkande 9 avstyrks därmed.

Förebyggande folkhälsoarbete

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om förebyggande folkhälsoarbete med hänvisning till pågående arbete på området. Jämför reservationerna 34 (kd) och 35 (mp).

Motioner

I motion So287 av Sven Brus (kd) begärs tillkännagivande om betydelsen av ett aktivt folkhälsoarbete för äldre. De skador som drabbar äldre personer orsakar svåra lidanden och innebär stora kostnader för samhället. Därför blir behovet av ett förebyggande folkhälsoarbete med särskild inriktning mot den äldre befolkningen särskilt angeläget, anför motionären.

I motion So347 av Viviann Gerdin och Rigmor Stenmark (båda c) begärs tillkännagivande om förebyggande hälsoarbete (yrkande 4). Motionärerna anför bl.a. att genom information och enkla åtgärder i hemmet kan många fallskador undvikas och de äldre få en bättre livskvalitet.

I motion So381 av Anita Johansson och Ola Rask (båda s) begärs tillkännagivande om vad i motionen anförts om hälsoundersökningar för äldre 70+. I den nationella handlingsplanen för äldrepolitik framhålls vikten av att folkhälsoarbetet för de äldre förstärks, anför motionärerna. Olika modeller för hälsoundersökningar med hälsosamtal bör prövas. Systematiska hälsokontroller för äldre borde ingå i sjukvårdsplaneringen, anför motionärerna.

I motion MJ518 av Lotta Nilsson-Hedström m.fl. (mp) begärs tillkännagivande om vad i motionen anförts om mat i äldreomsorgen (yrkande 18). Motionärerna anser att äldre människor måste få hjälp till en näringsriktig kost. Mikrouppvärmda helfabrikat i matlådor innehåller sällan den näring äldre behöver.

Bakgrund och tidigare behandling

Nationella folkhälsokommittén har i sitt slutbetänkande *Hälsa på lika villkor – nationella mål för folkhälsan (SOU 2000:91)* lämnat förslag till nationella folkhälsomål och strategier. Utredningen föreslår arton olika mål och redovisar också särskilda målgrupper för de olika målen, varvid äldre i flera fall anges som målgrupp.

Statens folkhälsoinstitut har i regleringsbrevet för år 2001 fått i uppdrag att redovisa hur arbetet med det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet för äldre på nationell, regional och lokal nivå har fortlöpt. Uppdraget har nyligen redovisats i rapporten *Folkhälsoarbete bland äldre. Hur har hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete bland äldre fortlöpt?* I rapporten konstateras att utvecklingen av hälsofrämjande arbete för äldre har utvecklats mycket under de tre senaste åren, tack vare externa statliga bidrag. Nationella handlingsplaner, både handlingsplanen för äldrepolitik och nation-

ella folkhälsokommitténs dokument, har haft stor betydelse för genomslagskraften i utvecklingen av det hälsofrämjande arbetet bland äldre, anför det. Vidare konstateras bl.a. att de friska äldre måste bli mer synliga i landstingens och kommunernas hälsopolitiska dokument. Samhällsplaneringen i stort bör vara uppmärksam på vad strukturella förändringar kan innebära för en äldre person. Pensionärs- och andra frivilligorganisationer spelar en viktig roll i det hälsofrämjande arbetet.

Rapporten bereds för närvarande inom Socialdepartementet.

Riksdagen har nyligen beslutat om bildandet av ett familjemedicinskt institut (prop. 2001/02:38, bet. 2001/02:SoU5, rskr. 144). Syftet är att utveckla den primärvård som finansieras av landstingen och kommunerna. Bland de uppgifter som nämns ingår att särskilt uppmärksamma kunskapsutveckling och kunskapsspridning beträffande primärvårdens stöd och vård för äldre.

I betänkande 2001/02:SoU5 ställde sig utskottet bakom vad regeringen anför när det gäller institutets verksamhetsinriktning, men ansåg att ett tillägg dessutom borde göras enligt följande (s. 9):

Av regeringens förslag framgår att institutet skall stödja kvalitetsarbetet och metodutvecklingen inom primärvården. I det sammanhanget bör enligt utskottets uppfattning även folkhälsoaspekter beaktas. En uppgift för institutet bör således vara att sprida kunskaper och erfarenheter om betydelsen av hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete. Utskottet anser att institutet i sin verksamhet bör samverka med Statens folkhälsoinstitut. Således föreslår utskottet att institutets verksamhetsinriktning utvidgas till att avse även folkhälsoaspekter. Vad utskottet nu anför bör riksdagen med delvis bifall till motionerna – – – som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottets ställningstagande

Statens folkhälsoinstitut har nyligen redovisat hur arbetet med det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet för äldre utvecklas. Rapporten bereds för närvarande inom Socialdepartementet. En proposition om folkhälso-mål bereds också för närvarande inom Socialdepartementet med siktet inställt på en proposition till hösten. Familjemedicinska institutet skall sprida kunskaper och erfarenheter om betydelsen av hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete. Utskottet anser att resultatet av det pågående arbetet på området bör avvaktas. Motionerna So287 (kd), So347 (c) yrkande 4, So381 (s) och MJ518 (mp) yrkande 18 avstyrks.

Äldreminister och äldreombudsman m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om äldreminister, äldreombudsman m.m. Utskottet hänvisar till att det ankommer på statsministern att utse statsråd. Utskottet vidhåller i övrigt sin tidigare ståndpunkt i frågan. Jämför reservationerna 36 (kd) och 37 (fp).

Motioner

I motion So613 av Sven Brus m.fl. (kd) begärs tillkännagivanden om vad i motionen anförs om tillsättande av en äldreminister för ett samlat grepp kring äldrepolitiken (yrkande 3) och om tillsättandet av en äldreombudsman för att verka för förbättringar i de äldres förhållanden (yrkande 4). Motionärerna anförs att en äldreminister inte bara skulle vara en viktig symbolfråga utan också leda till att äldres samlade situation får en större tydlighet i debatten och beslutsfattandet.

I motion So335 av Ulla-Britt Hagström och Rosita Runegrund (båda kd) begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om att stimulera tillsättandet av en äldreombudsman i Västra Götaland.

I motion So630 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) begärs tillkännagivande om äldreombudsmän för att till vara ta de äldres intressen (yrkande 4). Motionärerna anser att det behövs kommunala äldreombudsmän.

Bakgrund och tidigare behandling

Utskottet har behandlat motioner om äldreombudsmän och äldreminister senast i betänkande 2000/01:SoU9. Utskottet anförde då följande (s. 37):

Enligt regeringsformen ankommer det på statsministern att tillsätta statsråd. Motionerna – – – avstyrks därför.

Utskottet vidhåller uppfattningen att insatser har gjorts för att stärka de äldres ställning inte minst genom en förstärkt tillsynsverksamhet. Utskottet vill också framhålla det viktiga arbete som utförs av pensionärsorganisationerna centralt och lokalt liksom anhängföreningar och andra intresseföreningar för att bevaka de äldres intressen. Utskottet vidhåller att de insatser som görs sammantaget bör ge förutsättningar för en effektivare kontroll och kvalitetssäkring av äldreomsorgen. Utskottet avstyrker därmed motionerna – – – med förslagen om att inrätta en äldreombudsman.

Utskottet vill än en gång anföra att det inte finns något hinder för de kommuner som vill inrätta kommunala äldreombudsmän. Motion So456 (fp) yrkande 6 bör inte föranleda något initiativ från riksdagens sida.

Frågan om att inrätta en äldreombudsman i Västra Götalands län är inte heller en riksdagsfråga. Motion So427 (kd) avstyrks därmed.

Riksdagen följde utskottet.

Socialministern lämnade den 6 mars 2002 ett skriftligt svar på en fråga om äldres trygghet. Ministern anförde att våld och övergrepp mot äldre är oacceptabla och att lämpliga åtgärder måste vidtas för att förebygga förekomsten av detta. Han hänvisade till att Brottsoffermyndigheten i juni 2001 fick i uppdrag att förbereda, utforma och genomföra ett forskningsprogram för brottsofferforskning (Ju 2001/4718). I uppdraget underströks att äldres utsatthet för brott är ett angeläget forskningsområde. Vidare har Statistiska centralbyrån fått i uppdrag att undersöka äldres levnadsförhållanden. Vidare anförde ministern följande:

Alltfler kommuner inrättar nu en särskild instans dit äldre kan vända sig för att få råd och stöd i olika frågor, lämna klagomål och synpunkter.

Denna utveckling ligger väl i linje med senare års ökade betoning av enskildas inflytande, trygghet och självbestämmande inom vård och omsorg. Att kommuner bör inrätta funktioner för bl.a. klagomålshandling rekommenderas också av Socialstyrelsen i deras allmänna råd om kvalitetssystem inom vård och omsorg.

I dag är kommuner och landsting skyldiga att inrätta patientnämnder med uppgift att bl.a. hantera klagomål och synpunkter på insatser inom hälso- och sjukvård. Vad många inte känner till är att nämnderna också har till uppgift att hantera synpunkter på vissa omvårdnadsinsatser som ges till bl.a. äldre. Regeringen vill vidga kommunernas och landstingens möjligheter att samverka kring bl.a. dessa frågor. Mot den bakgrunden kommer regeringen att inom kort lägga fram ett förslag till riksdagen som möjliggör för kommuner och landsting att bilda gemensamma nämnder på vård- och omsorgsområdet.

Utskottets ställningstagande

Enligt regeringsformen ankommer det på statsministern att tillsätta statsråd. Motion So613 (kd) yrkande 3 avstyrks därmed.

Utskottet vidhåller att det inte bör inrättas någon äldreombudsman. Motion So613 (kd) yrkande 4 avstyrks.

Utskottet konstaterar att alltför många kommuner nu inrättar en särskild instans dit äldre kan vända sig för att få råd och stöd i olika frågor, lämna klagomål och synpunkter. Att kommuner bör inrätta funktioner för bl.a. klagomålshandling rekommenderas också av Socialstyrelsen i deras allmänna råd om kvalitetssystem inom vård och omsorg. Utskottet vill än en gång anföra att det inte finns något hinder för de kommuner som vill inrätta kommunala äldreombudsmän. Utskottet anser inte att något initiativ bör tas från riksdagens sida med anledning av motion So630 (fp) yrkande 4.

Frågan om att inrätta en äldreombudsman i Västra Götaland är inte heller en riksdagsfråga. Motion So335 (kd) avstyrks.

Personalutveckling, forskning m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motioner om personalutveckling och rekrytering. Utskottet konstaterar att äldreomsorgen tillförts stora resurser under senare år och att regeringen nyligen avlämnat en proposition med förslag om ytterligare resurser. Antalet utbildningsplatser för såväl läkar- som sjuksköterskeutbildningar har utökats. Resurser för att minska deltidsarbetslösheten har anvisats m.m. Riksdagen bör även avslå en motion om forskning om äldre med hänvisning till det fortsatta stöd till uppbyggnad och utveckling av regionala FoU-center inom äldreområdet som beslutats om för åren 2002–2004. Jämför reservationerna 38 (m), 39 (v), 40 (kd), 41 (c) och 42 (fp).

Motioner

I *motion So3 av Bo Lundgren m.fl. (m)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om rekrytering och personalutveckling inom vård- och omsorgssektorn (*yrkande 24*). Genom alternativa driftsformer kan personalens önskemål om fler arbetsgivare, varierat arbetssätt och inflytande över arbets-situationen uppfyllas, anför motionärerna. Mångfald är en förutsättning för en bättre löneutveckling och för att unga skall kunna attraheras av arbete i vård och omsorg.

I *motion So263 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* begärs att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att kartlägga personaltätheten inom äldreomsorgen på nationell nivå (*yrkande 1*). Motionärerna anför att vården och omsorgen under 1990-talet har utsatts för besparingar som påverkat kvaliteten inom äldreomsorgen negativt. Besparingar handlar oftast om nedskärningar av antalet anställda.

I *motion So452 av Siv Holma m.fl. (v)* begärs tillkännagivande om vad i motionen anförs om en krisgrupp för att klara personalrekryteringen inom äldreomsorgen.

I *motion So356 av Margareta Viklund (kd)* begärs tillkännagivande om att personalförsörjningen inom äldreomsorgen måste tillgodoses (*yrkande 2*).

I *motion So366 av Rosita Runegrund (kd)* begärs tillkännagivanden om vad i motionen anförs om namnbyte från hemtjänst till omvårdnad i hemmet (*yrkande 1*) och om behovet av den framtida rekryteringen (*yrkande 2*). Kunskapen om att det är ett kvalificerat omvårdnadsarbete i hemmen och att det behövs en blandad kompetens och specialisering når inte alltid ungdomar som står inför att välja gymnasieutbildning, anför motionären.

I *motion So239 av Kenneth Johansson m.fl. (c)* begärs att regeringen lägger fram ett åtgärdsprogram för att långsiktigt lösa personalförsörjningen inom äldreomsorg (*yrkande 7*).

I *motion So347 av Viviann Gerdin och Rigmor Stenmark (båda c)* begärs tillkännagivande om att göra vård- och omsorgsyrkena mer attraktiva (*yrkande 2*).

I *motion So630 av Lars Leijonborg m.fl. (fp)* begärs tillkännagivanden om personalbehovet inom äldreomsorgen (*yrkande 16*) och om forskning om äldre (*yrkande 17*).

Bakgrund och tidigare behandling

I *budgetpropositionen 2001/02:1 volym 6* anförs att den successiva höjningen av det generella statsbidraget till kommunerna har lett till en ökning av de offentliga utgifterna för äldre i kommuner och landsting i förhållande till antalet äldre. Detta tyder på att bidragen har använts i enlighet med riksdagens intentioner.

I propositionen föreslås fortsatt stöd till uppbyggnad och utveckling av regionala FoU-center inom äldreområdet under perioden 2002–2004 med sammanlagt 60 miljoner kronor.

Socialstyrelsen redovisar i sin uppföljning *Nationell handlingsplan för äldrepolitiken. Lägesrapport 2001* att personalförsörjningssituationen är fortsatt mycket bekymmersam. Majoriteten av kommunerna rapporterar bestående rekryteringsproblem, främst vad gäller högskoleutbildad personal som sjuksköterskor, sjukgymnaster och arbetsterapeuter. Likaså rapporteras en brist på undersköterskor och vårdbiträden på åtskilliga håll. Styrelsen anför att erfarenheterna av de stimulansbidrag som utges inom ramen för den nationella handlingsplanen för äldrepolitiken överlag är positiva. Styrelsen anser därför att det är av stor vikt att huvudmännen, i sin verksamhet och via regionala FoU-verksamheter tar hand om, förvaltar och utvecklar de kunskaper och erfarenheter som statsbidragen medfört.

Socialministern har i ett *interpellationsvar* den 25 januari 2002 om personal i äldreomsorgen pekat på de initiativ som tagits under senare år. Dels har den s.k. Vårdkommissionen som tillsattes år 1998 genomfört en grundlig belysning av situationen i hela vård- och omsorgssektorn, dels har en arbetsgrupp inom Socialdepartementet med företrädare för bl.a. arbetsmarknadens parter samt de båda kommunförbunden genomfört en särskild belysning av situationen inom vården och omsorgen om äldre. Vidare har riksdagen beslutat om utökningar beträffande antalet platser på såväl läkar- som sjuksköterskeutbildningarna. Vidare anförde socialministern:

Antalet deltidsarbetslösa inom äldreomsorgen är fortfarande högt trots de insatser som genomförts för att få en minskning till stånd. För både arbetsgivare och arbetstagare samt för den äldre och dennes närstående medför den höga andelen deltids-, tim- och visstidsanställd personal inom äldreomsorgen problem. Svårigheten att få heltidstjänst kan t.ex. vara en orsak till den i vissa fall höga personalomsättningen. Bristen på kontinuitet när det gäller personal kan bidra till svårigheter för huvudmannen och arbetsgivaren att garantera den enskilde en omsorg och vård av hög kvalitet.

Mot denna bakgrund är det önskvärt att personal inom äldreomsorg och äldreomsorg på sikt kan erbjudas heltidstjänster, något som också skulle kunna ge ett värdefullt personaltillskott. Regeringen anförde i vårproposition för 2002 att 100 miljoner kronor årligen under perioden 2002–2004 bör avsättas för att stimulera till minskad deltidsarbetslöshet bl.a. inom vården och omsorgen.

Regeringen har i en proposition till riksdagen föreslagit att det skall bildas ett familjemedicinskt institut med uppgift att stärka primärvården i landsting och kommuner. Till institutets uppgifter skall bl.a. höra att utveckla och initiera fortbildning för primärvårdens personal och att belysa faktorer som har betydelse för att trygga personalförsörjningen till primärvården i framtiden.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att stora resurser tillförts äldreomsorgen under senare år. Detta har skett genom ökade generella statsbidrag och särskilda satsningar.

Genom den nationella handlingsplanen för äldrepolitiken avsattes resurser bl.a. för fortbildning av arbetsledare. Inom ramen för den nationella handlingsplanen för utveckling av hälso- och sjukvården tillförs kommunerna under de närmaste åren 2,7 miljarder kronor för att förstärka sjukvårdsinsatserna i äldreomsorgen. Regeringen har nu föreslagit att ytterligare nästan 3 miljarder kronor skall gå till kommunerna för att de skall kunna anställa mer personal (prop. 2001/02:95).

Utskottet delar flera av motionärernas bedömningar och konstaterar att personalförsörjningen inom äldreomsorgen dock är fortsatt bekymmersam. Riksdagen har beslutat om utökningar beträffande antalet utbildningsplatser på såväl läkar- som sjuksköterskeutbildningarna. Resurser har avsatts under perioden 2002–2004 för att stimulera till minskad deltidsarbetslöshet bl.a. inom vården och omsorgen. Socialministern har enligt uppgift inbjudit vissa fackliga organisationer för att lyssna till hur de anser att rekryteringsfrågorna skall kunna lösas. Utskottet anser inte att motionerna So3 (m) yrkande 24, So239 (c) yrkande 7, So263 (v) yrkande 1, So347 (c) yrkande 2, So356 yrkande 2, So366 (kd) yrkandena 1 och 2, So452 (v) och So630 (fp) yrkande 16 nu bör föranleda något initiativ från riksdagens sida. Motionerna avstyrks.

Riksdagen har beslutat om ett fortsatt stöd till uppbyggnad och utveckling av regionala FoU-center inom äldreområdet under perioden 2002–2004 med sammanlagt 60 miljoner kronor. Motion So630 (fp) yrkande 17 avstyrks.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Ytterligare mål för äldrepolitiken (punkt 1)

av Kenneth Johansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 1. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So239 yrkande 1 och avslår motion 2001/02:So347 yrkande 1.

Ställningstagande

Jag anser att målen för äldrepolitiken bör förstärkas till ett mer individbaserat förhållningssätt. Det är viktigt att var och en blir bemött utifrån sina egna förutsättningar och sin egen vilja. Pensionärers livsvillkor och behov varierar, därför kan vi inte betrakta pensionärskollektivet som en homogen samhällsgrupp. Vi måste skapa verkliga möjligheter för den enskilde att påverka sin egen och sina anhörigas omsorg. All vård och omsorg skall ha hög kvalitet, och alla skall bemötas med stor respekt och värdighet. Äldrepolitiken skall bedrivas utifrån ett individbaserat förhållningssätt med utgångspunkt i individens särskilda behov. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2. Inriktningen av äldrepolitiken (punkt 2)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Cristina Husmark Pehrsson (m) och Lars Elinderson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 2. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So3 yrkandena 1, 3 och 4 och avslår motionerna 2001/02:So203, 2001/02:So239 yrkande 5, 2001/02:So263 yrkande 10, 2001/02:So302 yrkande 1, 2001/02:So464, 2001/02:So509 yrkande 3, 2001/02:So520, 2001/02:So613 yrkandena 1, 2, 10 och 12, 2001/02:So630 yrkande 8 och 2001/02:Sf402 yrkande 7.

Ställningstagande

Det blir allt svårare att ange den tidpunkt när människor blir gamla i bemärkelsen att de inte längre klarar av att arbeta eller sköta vardagens bestyr på egen hand. Äldre människors liv kringskärs i dag av ett kollektivt synsätt. Enligt detta synsätt betraktas äldre som en homogen grupp, med samma behov och intressen bara för att de har det enda gemensamt att de är gamla. Vi vill därför genomföra en grundläggande förnyelse av den gemensamt finansierade äldreomsorgen. Med vårt förslag om äldrepenning och valfrihet garanteras alla rätten att välja den form av omsorg eller särskilda inriktning som passar dem bäst. Det viktiga är att valfriheten öppnar för en mängd olika omsorgsgivare som förmår att tillföra varje enskild människa med behov av omsorg ett mervärde. Något utpekande av särskilda gruppers behov eller intressen behövs därför inte.

Men uppluckringen av de offentliga monopolen leder inte ensamt till att mångfald står omsorgstagarna till buds. Det är friheten att välja som tillsammans med möjligheterna till alternativt regi ger mångfald. Med en fri etablering blir det möjligt för människor att välja omsorg efter egna preferenser. Vi anser att staten i stället för kommunerna skall stå för finansieringsansvaret av omsorgen. Då kan den förnyelse vi förespråkar bli möjlig.

Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

3. Inriktningen av äldrepolitiken (punkt 2)

av Ingrid Burman (v) och Lena Olsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 3. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So263 yrkande 10 och 2001/02:Sf402 yrkande 7 och avslår motionerna 2001/02:So3 yrkandena 1, 3 och 4, 2001/02:So203, 2001/02:So239 yrkande 5, 2001/02:So302 yrkande 1, 2001/02:So464, 2001/02:So509 yrkande 3, 2001/02:So520, 2001/02:So613 yrkandena 1, 2, 10 och 12 och 2001/02:So630 yrkande 8.

Ställningstagande

Vi anser att köns- och klassperspektiven måste lyftas fram när det gäller äldrefrågor. Det får inte vara så att kvinnor som vårdar make har svårare att få hjälp i form av hemtjänst och avlösning än vad män som vårdar hustru har. Den äldre kvinnans behov och rätt till jämlikhet är minst lika viktigt och stort som den unga kvinnans. Att villkoren och stödet ser olika ut för kvinnor och män bör ses över.

Klasskillnaderna, vilka t.o.m. tenderar att öka med ålder, är lika viktiga att bryta för den äldre kvinnan och mannen som för den yngre kvinnan och mannen. Vi anser därför att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att utreda och analy-

sera ojämlikhet och ojämställdhet mellan äldre. Regeringen bör därefter återkomma till riksdagen med förslag på åtgärder.

Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4. Inriktningen av äldrepolitiken (punkt 2)

av Lars Gustafsson (kd) och Rosita Runegrund (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 4. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So613 yrkandena 1, 2, 10 och 12 och avslår motionerna 2001/02:So3 yrkandena 1, 3 och 4, 2001/02:So203, 2001/02:So239 yrkande 5, 2001/02:So263 yrkande 10, 2001/02:So302 yrkande 1, 2001/02:So464, 2001/02:So509 yrkande 3, 2001/02:So520, 2001/02:So630 yrkande 8 och 2001/02:Sf402 yrkande 7.

Ställningstagande

Vi anser att den växande andelen äldre bör betraktas som ett gemensamt samhällsansvar och som en resurs. Äldre behöver vara representerade i beslutande församlingar för samhällsliv. Olika verksamheter skall utformas så att de svarar mot äldres behov och önskemål. Vidare anser vi det viktigt att beakta äldre invandrares speciella behov inom äldreomsorgen. En mycket viktig kvalitets- och trygghetsfråga är tillgång på personal som talar de äldres modersmål. Det krävs också respekt för kulturella och religiösa traditioner så långt som det är acceptabelt i förhållande till de grundvärderingar som gäller i den svenska vården. Den enskildes möjlighet att välja utförare av vård, omsorg och service måste stärkas. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5. Inriktningen av äldrepolitiken (punkt 2)

av Kenneth Johansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 5. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So239 yrkande 5 och avslår motionerna 2001/02:So3 yrkandena 1, 3 och 4, 2001/02:So203, 2001/02:So263 yrkande 10, 2001/02:So302 yrkande 1, 2001/02:So464, 2001/02:So509 yrkande 3, 2001/02:So520, 2001/02:So613 yrkandena 1, 2, 10 och 12, 2001/02:So630 yrkande 8 och 2001/02:Sf402 yrkande 7.

Ställningstagande

Jag anser att arbetssättet inom äldreomsorgen måste anpassas efter att allt fler äldre är födda utanför Sverige. Många glömmer det språk de tillägnat sig i

vuxen ålder. Trygghet kan skapas för dessa genom att äldreboenden byggs upp på språklig grund. Rekrytering av vårdpersonal med olika kulturell kompetens blir viktig för att öka kunskapen om de skillnader som finns i synen på åldrande och död. Vad jag anfört om anpassning av äldreomsorgen för människor med utländsk bakgrund bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6. Inriktningen av äldrepolitiken (punkt 2)

av Kerstin Heinemann (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 6. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So630 yrkande 8 och avslår motionerna 2001/02:So3 yrkandena 1, 3 och 4, 2001/02:So203, 2001/02:So239 yrkande 5, 2001/02:So263 yrkande 10, 2001/02:So302 yrkande 1, 2001/02:So464, 2001/02:So509 yrkande 3, 2001/02:So520, 2001/02:So613 yrkandena 1, 2, 10 och 12 och 2001/02:Sf402 yrkande 7.

Ställningstagande

I dag finns det omkring 110 000 äldre i Sverige som är födda i andra länder. De är emellertid underrepresenterade bland dem som har hemtjänst liksom bland dem som bor i särskilda boendeformer. Jag anser att det ibland kan vara nödvändigt med särlösningar för utländska äldre. Exempelvis bör man kunna erbjuda särskilt boende tillsammans med andra som talar samma språk. Kommunen kan också genomföra viss uppsökande verksamhet för att utröna om det finns dolda behov. I utskottets betänkande 1999/2000:SoU8 föreslog utskottet med anledning av en folktopmotion att regeringen skulle följa utvecklingen på området och återkomma med förslag om åtgärder. Riksdagen följde utskottet. Regeringen har ännu inte återkommit till riksdagen med något förslag. Jag anser att det är hög tid att så sker. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7. Inriktningen av äldrepolitiken (punkt 2)

av Marianne Samuelsson (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 7. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So239 yrkande 5 och 2001/02:Sf402 yrkande 7 och avslår motionerna 2001/02:So3 yrkandena 1, 3 och 4, 2001/02:So203, 2001/02:So263 yrkande 10, 2001/02:So302 yrkande 1, 2001/02:So464, 2001/02:So509 yrkande 3, 2001/02:So520, 2001/02:So613 yrkandena 1, 2, 10 och 12 och 2001/02:So630 yrkande 8.

Ställningstagande

När en man blir gammal och i behov av omsorg räknar samhället med att hans hustru, som i de allra flesta fall också är gammal, kan klara av en del av arbetet kring mannen, och därför erbjuds inte stöd och avlastning i form av exempelvis hemtjänst. Men när en kvinna blir gammal och får svårt att klara sig själv räknar samhället inte med att mannen skall klara av hushållsbestyren utan hemtjänst erbjuds. Att villkoren och stödet för kvinnor respektive män ser så olika ut anser jag bör ses över.

Jag anser vidare att arbetssättet inom äldreomsorgen måste anpassas efter att allt fler äldre är födda utanför Sverige. Många glömmer det språk de tillägnat sig i vuxen ålder. Trygghet kan skapas för dessa genom att äldreboenden byggs upp på språklig grund. Rekrytering av vårdpersonal med olika kulturell kompetens blir viktig för att öka kunskapen om de skillnader som finns i synen på åldrande och död.

Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8. Äldrepeng (punkt 4)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Cristina Husmark Pehrsson (m) och Lars Elinderson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 8. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So3 yrkande 5, 2001/02:So205, 2001/02:Sk288 yrkande 15, 2001/02:Sk433 yrkande 3 och 2001/02:N319 yrkande 13 och avslår motionerna 2001/02:So630 yrkande 3 och 2001/02:So637 yrkande 4.

Ställningstagande

Vi har sedan länge föreslagit att pengarna för sjukvården skall vara knutna till den enskilda patientens vårdbehov och tillfalla den vårdgivare som patienten väljer. Även inom äldreomsorgen anser vi att resurserna skall följa den som har behov av vård och omsorg. Vi vill därför införa en äldrepeng. Den enskilde skall på samma sätt som i dag få en biståndsbedömning som berättigar till en viss nivå på hemtjänsten eller till en plats på ett äldreboende. Äldrepengen skall sedan användas för att betala den äldreomsorg som den enskilde väljer. När pengarna tillfaller omsorgsgivarna är valet fritt att flytta dit man vill och välja den omsorg man önskar. På så sätt ges den enskilde ett större inflytande över sin livssituation.

Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9. Äldrepenng (punkt 4)

av Kerstin Heinemann (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 9. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So630 yrkande 3 och 2001/02:So637 yrkande 4 och avslår motionerna 2001/02:So3 yrkande 5, 2001/02:So205, 2001/02:Sk288 yrkande 15, 2001/02:Sk433 yrkande 3 och 2001/02:N319 yrkande 13.

Ställningstagande

Jag anser att en äldrepenng bör införas. Den enskilde pensionären skall på samma sätt som i dag få en biståndsbedömning som berättigar till en viss nivå på hemtjänsten eller till en plats på ett särskilt boende. Äldrepenngens storlek kommer således att variera beroende på den enskildes behov. Äldrepenngen innebär, enligt motionärerna, att de äldre och/eller deras anhöriga får makt att avgöra vad de anser vara kvalitet, vilket äldreboende de vill bo på eller till vem de vill vända sig med sin penng för att få hemtjänst.

10. Obligatorisk äldreförsäkring m.m. (punkt 5)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Cristina Husmark Pehrsson (m) och Lars Elinderson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 10. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So3 yrkandena 6, 14 och 15.

Ställningstagande

Under 2000-talet kommer en äldreboom i alla rika länder. Äldreomsorgen står inför stora ekonomiska utmaningar. Enbart den demografiska utvecklingen gör att många kommuner står inför stora svårigheter att ekonomiskt klara äldreomsorgen. Oavsett utvecklingen av de äldres hälsa finns risker för obalans när allt färre skall försörja allt fler. Detta hot mot välfärden bör inte ignoreras.

Vi anser det därför angeläget att en parlamentarisk beredning snarast tillsätts med uppgift att komma med förslag på hur äldreomsorgens finansiering långsiktigt skall lösas för att, likt pensionsuppgörelsen, söka en uppgörelse som håller över tid och över val. Den förnyelse av äldreomsorgen som vi förespråkar med valfrihet, mångfald, förbättrad kvalitet och möjlighet att välja bostads- och vistelseort kan inte lösas på ett godtagbart sätt med dagens finansieringsansvar för äldreomsorgen. Vi anser därför att staten i stället för kommunerna skall stå för finansieringsansvaret av omsorgen. Då kan den

förnyelse vi förespråkar bli möjlig. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

11. Frivilligverksamhet m.m. (punkt 6)

av Ingrid Burman (v), Lars Gustafsson (kd), Lena Olsson (v) och Rosita Runegrund (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 11. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So263 yrkande 3 och 2001/02:So613 yrkande 13 och avslår motion 2001/02:So630 yrkande 5.

Ställningstagande

Den offentliga servicen och många kommersiella verksamheter genomgår en strukturomvandling som begränsar tillgängligheten för vissa grupper. Strukturomvandlingen drabbar de äldre som ställs inför stora tillgänglighetsproblem när det gäller service och information. Det krävs ökad kunskap och medvetenhet och analys vid all samhällsplanering om vad som konstituerar en god miljö för äldre. Vi anser att regeringen bör tillsätta en utredning om konsekvenser för äldre vid införandet av ny teknik och andra samhällsförändringar. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

12. Frivilligverksamhet m.m. (punkt 6)

av Kerstin Heinemann (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 12. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So630 yrkande 5 och avslår motionerna 2001/02:So263 yrkande 3 och 2001/02:613 yrkande 13.

Ställningstagande

Jag anser att de kommunala och landstingskommunala pensionärsråden måste få ett ökat stöd. Målsättningen är att dessa skall finnas i alla kommuner och landstingskommuner. Därmed skulle äldre få större verkligt inflytande på samhällsplaneringen och få resurser att göra sin röst hörd. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

13. Kommunernas yttersta ansvar m.m. (punkt 7)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Cristina Husmark Pehrsson (m) och Lars Elinderson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 13.
Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So3 yrkandena 2, 7 och 13.

Ställningstagande

Vi konstaterar att vårt förslag om äldrepeng skapar frihet för den enskilde. Äldrepenge följer omsorgstagaren och tillfaller den omsorgsgivare som den enskilde väljer. Detta innebär att rätten att flytta garanteras. Det gör det också möjligt för äldre med omsorgsbehov att vistas temporärt i annan kommun. Den enskilde väljer fritt bland olika omsorgsgivare. Kommunen har dock alltid det yttersta ansvaret för att se till att omsorg finns tillgänglig för alla som är i behov av denna. Den enskilde har också rätt att överklaga biståndsbedömningen via förvaltningsbesvär. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

14. Äldreboenden m.m. (punkt 8)

av Lars Gustafsson (kd) och Rosita Runegrund (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 14.
Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So613 yrkande 11 och avslår motionerna 2001/02:So285, 2001/02:So356 yrkandena 1 och 3 och 2001/02:So630 yrkandena 6 och 7.

Ställningstagande

Den växande andelen äldre i befolkningen kräver en medveten bostadsplanering från samhällets sida. Vi anser att mångfald och innovationer skall stimuleras på detta område. De äldre skall tillförsäkras en verklig valfrihet när det gäller boendeformer. Den som önskar bo kvar i sin ordinarie bostad skall kunna göra det så länge han eller hon önskar och det är möjligt. Kvarboendet skall underlättas genom bostadsanpassning eller särskilt stöd. Nästa steg i boendetrappan kan vara att byta till seniorboende med viss trygghet och servicefunktioner. När vårdbehoven blir stora är de särskilda boendeformerna, med den trygghet dessa kan erbjuda, ofta vad som efterfrågas.

Vi anser att äldre människor själva bör få vara med och forma sitt eget boende på ett aktivt sätt. Studiecirklar, samrådsgrupper och en nära delaktighet i den kommunala bostadsplaneringen bör stimuleras. Ett sätt att hitta andra

former för äldreomsorgen är att släppa in producent- och konsumentkooperativ i planering och vid tillkomst av nya enheter.

Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

15. Äldreboenden m.m. (punkt 8)

av Kerstin Heinemann (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 15. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So630 yrkandena 6 och 7 och avslår motionerna 2001/02:So285, 2001/02:So356 yrkandena 1 och 3 och 2001/02:So613 yrkande 11.

Ställningstagande

Jag anser att frågan om äldres boende och boendemiljö måste uppmärksammas och prioriteras i samhällsplaneringen. Inom trafikplaneringen och planeringen av de allmänna transporterna måste man också ta hänsyn till äldres behov. Det behövs kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan arkitekter, stadsplanerare, byggtreprenörer, politiker och äldreorganisationer så att morgondagens bostäder blir anpassade till ett livslångt boende och att olika boendeformer görs tillgängliga. Utöver boende i det gamla hemmet bör äldre kunna välja att bo på servicehus, gruppboende, ålderdomshem och sjukhem med närhet till hälso-, sjukvårds- och rehabiliteringsresurser. De som vill skall få eget rum. Flerbäddsrummen måste byggas bort med det snaraste. Detta är ett krav som Folkpartiet drivit sedan 1985. Jag anser att en del av de extra statsbidragen till kommuner och landsting skall användas för att skyndsamt bygga bort bristen på egna rum. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

16. Konkurrensutsättning m.m. (punkt 9)

av Ingrid Burman (v) och Lena Olsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 16. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So263 yrkande 9 och 2001/02:So345 yrkande 3 och avslår motionerna 2001/02:So239 yrkande 4 och 2001/02:So588.

Ställningstagande

Vi anser att konkurrensutsättningen på många håll har bidragit till kortsiktighet vad gäller planering samt minskat engagemang och bristande utveckling av innehållet i vården eftersom varje ansvarig vet att tiden är begränsad. Vi

anser att äldreomsorgen huvudsakligen skall bedrivas i kommunal regi. Resurserna inom äldreomsorgen skall läggas på utveckling av innehållet i äldreomsorgen genom ökat inflytande för de äldre och för personalen. De äldre och personalen tillsammans är de som har den största kännedomen om hur verksamheten bör utformas. I de fall andra vårdgivare blir aktuella krävs en kvalitetssäkring och uppföljning av förfråganunderlaget samt avtal och rutiner för kontinuerlig uppföljning av vården. Vi anser att regeringen med det snaraste bör genomföra den utvärdering av konkurrensutsättningens effekter inom äldreomsorgen som socialministern aviserade förra våren. Vi anser att en utredning bör få i uppdrag att se över möjligheterna att förbjuda konkurrensutsättning och försäljning av enheter inom äldreomsorgen till vinstdrivande företag. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

17. Konkurrensutsättning m.m. (punkt 9)

av Kenneth Johansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 17. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So239 yrkande 4 och avslår motionerna 2001/02:So263 yrkande 9, 2001/02:So345 yrkande 3 och 2001/02:So588.

Ställningstagande

Samverkan mellan offentlig och ideell sektor är viktig för att kunna erbjuda bästa tänkbara vård, omsorg och service. Genom samverkan minskar den enskildes utsatthet och risken att hamna i kläm. Jag anser att riksdagen bör begära förslag som utvecklar formerna för samverkan mellan offentlig och ideell sektor. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

18. Tillsynsverksamheten (punkt 10)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Cristina Husmark Pehrsson (m) och Lars Elinderson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 18. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So3 yrkande 12 och 2001/02:So297.

Ställningstagande

Många äldre far illa i äldreomsorgen. Undernäring, felmedicinering och dålig omvårdnad är vanliga problem. Tillsyn och kvalitetskontroll är därför avgörande för de äldres trygghet och välbefinnande.

Vi har länge argumenterat för att en statligt oberoende tillsynsmyndighet på hälso- och sjukvårdsområdet bör införas. Denna bör även ansvara för tillsynen av äldre- och handikappomsorgen. Hälso- och sjukvårdslagen samt socialtjänstlagen är de lagar som Socialstyrelsen och länsstyrelserna i dag var för sig har att utöva tillsyn utifrån. Dessa lagar bör sammanföras till en kraftfull tillsynslag. Myndigheten skall finansieras med de medel som Socialstyrelsen och länsstyrelserna i dag disponerar för tillsynsverksamhet. Tillsynsmyndighetens uppgifter skall vara att akkreditera nya vård- och omsorgsgivare, att kvalitetssäkra vård och omsorg samt att göra regelbunden medicinsk revision och övergripande tillsyn. Den skall också vara den instans dit allmänheten kan vända sig med klagomål. Samma krav skall ställas på all vård och omsorg, oavsett i vilken regi den sker. De som driver en verksamhet skall naturligtvis inte samtidigt ha det utvärderande ansvaret. Tillsynen skall därför ske av ett oberoende organ. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

19. Ny lag för äldreomsorgen (punkt 11)

av Ingrid Burman (v) och Lena Olsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 19. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So263 yrkande 7.

Ställningstagande

Äldreomsorgen styrs i dag av två lagar: hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen. Det har tidigare utretts om det finns möjlighet att samla de regler som styr äldreomsorgen till en lag. Det har då bedömts som komplicerat och att det därför skulle krävas en särskild översyn. Vi återupprepar dock kravet på att en sådan översyn bör göras. Äldreomsorgen har en sådan karaktär att det föreligger ett starkt behov av en samlad lagstiftning. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

20. Lex Sarah (punkt 12)

av Ingrid Burman (v) och Lena Olsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 20. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So263 yrkande 8.

Ställningstagande

Enligt socialtjänstlagen är vårdpersonalen skyldig att anmäla allvarliga missförhållanden. Anmälan bör göras redan när det finns en grundad anledning att anta att det föreligger allvarliga missförhållanden. Detta är en viktig men svår uppgift för personalen. Steget att anmäla en arbetsgivare, kollega eller föreståndare är svårt att ta även om det finns goda grunder för anmälan. Arbetstygaren är oftast på något sätt i ett beroendeförhållande till den som anmäls. Det finns exempel på personal som på grund av en sådan anmälan mist sitt arbete.

I Socialstyrelsens föreskrifter, SOSFS 2000:5, anges att det skall framgå vem som gjort anmälan. Det har visat sig att det i några konkreta fall har lett till en mycket besvärlig situation för anmälaren. Vi anser att det inte är bra om anmälningar inte görs på grund av en rädsla hos personalen att uppge sitt namn och för vilka eventuella följder en anmälan kan få. Mot denna bakgrund anser vi att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att utveckla SOSFS så att tillämpning och riktlinjer för hur anmälan omhändertas klargörs, samt att se till att möjligheten till trygghet för anmälaren utvecklas så att lagen får fullt genomslag. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

21. Kvalitetsarbete i äldreomsorgen (punkt 13)

av Ingrid Burman (v) och Lena Olsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 21. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So263 yrkandena 2 och 4 och avslår motionerna 2001/02:So485 yrkande 2, 2001/02:So610 yrkande 2, 2001/02:So613 yrkande 6 och 2001/02:So630 yrkandena 10, 11 och 13.

Ställningstagande

Vi anser att det allvarligt bör övervägas om det genom lagstiftning kan säkerställas en norm för kvaliteten i vård och omsorg av de äldre. Sådana minimikrav för äldreomsorgen skulle kunna bidra till säkrare planering och uppföljning av äldreomsorgen och ökad jämlikhet över landet. Vi föreslår att Äldreberedningen Senior 2005 ges detta uppdrag i ett tilläggsdirektiv.

Vi anser att rehabiliteringen av äldre är oerhört viktig. Den bidrar till en ökad självständighet för den enskilda samtidigt som den, rätt använd, kan minska behovet av fortsatta omvårdnadsinsatser. Relativt små förbättringar kan alltså medföra mycket stora hälsovinster. Vi anser därför att rehabilitering av äldre skall prioriteras och att resurser skall tillföras för detta senast nästa

mandatperiod. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

22. Kvalitetsarbete i äldreomsorgen (punkt 13)

av Lars Gustafsson (kd) och Rosita Runegrund (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 22. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So485 yrkande 2 och 2001/02:So613 yrkande 6 och avslår motionerna 2001/02:So263 yrkandena 2 och 4, 2001/02:So610 yrkande 2 och 2001/02:So630 yrkandena 10, 11 och 13.

Ställningstagande

Som äldre medborgare får man ofta finna sig i att bli åsidosatt. Ett exempel är äldre synskadade personer som systematiskt diskrimineras i rehabiliteringen, till förmån för yngre människors behov. Samma förhållande råder inom hjälpmedelsområdet – landstingen kostar ogärna på de äldre nya och dyrare hjälpmedel. Därför anser vi att det behövs en rehabiliteringslag.

Vi konstaterar vidare att sjukvårdens insatser för de äldre i dag fokuseras på den medicinska vården medan de psykosociala aspekterna ofta glöms bort. Gruppen äldre med psykiska besvär är dåligt kartlagd. De avvisas ofta i primärvård och psykiatri, och inom den kommunala äldreomsorgen finns det sällan kompetens att hantera dessa problem. Yngre människor har ofta ett åtgärds paket att tillgå, medan de äldre i bästa fall erbjuds mediciner. Psykologer måste finnas för äldres behov inom primärvården, inom psykiatrin och i den kommunala verksamheten. En form av sådan verksamhet kan vara att inrätta en seniormottagning där äldre kan få rådgivning, samtalsstöd och psykoterapi.

Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

23. Kvalitetsarbete i äldreomsorgen (punkt 13)

av Kerstin Heinemann (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 23. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So630 yrkandena 10, 11 och 13 och avslår motionerna 2001/02:So263 yrkandena 2 och 4, 2001/02:So485 yrkande 2, 2001/02:So610 yrkande 2 och 2001/02:So613 yrkande 6.

Ställningstagande

Jag anser att kommuner och landsting i samarbete bör införa en ny vårdform mellan slutenvården och boendet för äldre människor. Det är dags att återinföra konvalescenthemmen, men i en modern form. På konvalescenthemmet skall patienten få en hjälpmedelsutredning och möjlighet att pröva hjälpmedlen så att de fungerar på ett bra sätt även i hemmiljön. ADL-träning och möjlighet till kuratorssamtal är också sådant som bör ingå.

Jag anser att det är nödvändigt med samverkansavtal mellan landsting och kommuner för att förbättra de äldres rehabilitering. Sådana samverkansavtal kan innehålla bestämmelser om gemensam vårdplanering och samfinansierad rehabilitering. En lag om rehabilitering måste införas, och i den skall fastslås att det är behovet som skall avgöra tid för och omfattning av insatsen.

Vidare vill jag införa en omsorgsgaranti. Omsorgsgarantin skall innehålla de inslag som är väsentliga för att den enskilde äldre skall erbjudas en valfri, kvalitativt god omsorg. Kommunerna skall fastställa en omsorgsgaranti. De kommuner som inte lever upp till de rättigheter som garanteras av omsorgsgarantin skall bli skyldiga att ge de äldre som inte får den omsorg som fastställts motsvarande avgiftsreduktion. Det blir dessutom ett ekonomiskt incitament för kommunerna att leva upp till målsättningarna i omsorgsgarantin. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

24. Tillgänglighet (punkt 14)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kenneth Johansson (c), Kerstin Heinemann (fp), Lars Elinderson (m) och Rosita Rungrund (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 24. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So239 yrkande 6.

Ställningstagande

I dag köar många äldre för vård av åldersbetingade funktionshinder, till exempel starr, förslitningsskador och nedsatt hörsel. Detta innebär minskad livskvalitet för den enskilde samt minskad tilltro till systemet. Det sistnämnda kan skapa legitimitetsproblem för de gemensamma åtagandena på området. Vården och omsorgen skall stärka människors trygghet, erbjuda hög kvalitet, vara på lika villkor och gälla alla skeden i livet. Vi konstaterar att när man inte erhåller vård uppkommer, utöver mänskligt lidande, kostnader för hemtjänst, sjukbesök, läkemedel m.m. Vi anser att riksdagen bör begära att regeringen gör en samhällsekonomisk analys av vad köerna för behandling av åldersbetingade sjukdomar innebär. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

25. Demensvård m.m. (punkt 15)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Cristina Husmark Pehrsson (m) och Lars Elinderson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 25. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So3 yrkandena 20–22 och 2001/02:So613 yrkande 7 och avslår motionerna 2001/02:So263 yrkande 6, 2001/02:So286, 2001/02:So347 yrkande 5 och 2001/02:So609 yrkandena 3 och 5.

Ställningstagande

Många anhöriga gör stora insatser för äldre och sjuka. Det är viktigt att såväl erkänna betydelsen av dessa insatser som att uppmärksamma nödvändigheten av valfrihet och alternativa lösningar. Det gäller både för den som är sjuk och för den anhörige som vårdar. I stället för att bara inta en biroll bör närstående få möjlighet att ta ett ökat ansvar för de anhörigas situation om de så önskar. Den offentliga sektorn skall komplettera, stimulera och stödja människors egna insatser i stället för att tränga undan dem. Viljan till frivilliga insatser ökar dessutom med ett system som är lyhört för individuella behov och önskaningar och som förmår åstadkomma flexibla lösningar. I dagens samhälle ser ofta familjebildningarna annorlunda ut än förr. Anhörigbegreppet bör därför ersättas av ett närståendebegrepp. Det ger ett generösare synsätt och gör att den till omsorgstagaren närstående på samma sätt som anhöriga kan få del av ekonomisk ersättning och stöd.

Vidare anser vi att det för dementa skall finnas specialiserad vård och särskilda gruppboenden. Krav måste ställas på kvalificerade demensutredningar som underlag för beslut om vårdinsatser. Det är också angeläget att det finns sådana särskilda vårdprogram för demenssjuka som klarlägger hela vårdkedjan.

Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

26. Demensvård m.m. (punkt 15)

av Ingrid Burman (v) och Lena Olsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 26. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So263 yrkande 6 och avslår motionerna 2001/02:So3 yrkandena 20–22, 2001/02:So286, 2001/02:So347 yrkande 5, 2001/02:So609 yrkandena 3 och 5 och 2001/02:So613 yrkande 7.

Ställningstagande

Det finns en tydlig korrelation mellan ökningen av anhörigvårdare och nedskärningarna inom den offentliga sektorn. Vi anser att anhörigvården skall utföras utifrån att den enskilda så önskar och inte för att samhället skall göra besparingar i den generella välfärden. I längden kan detta i stället föra med sig högre kostnader, både för den enskilda som sliter på sina relationer och på sin hälsa och för samhället. Anhörig 300 har specialdestinerat resurser för att stimulera kommunerna att utveckla anhörigstödet. Dessa medel är avsatta t.o.m. 2004, varefter kommunerna skall ha integrerat anhörigstödet i det löpande arbetet. Vi avser att följa utvecklingen. Vi bedömer dock redan nu att det då kan finnas anledning att tillföra fortsatta specialdestinerade medel under nästkommande mandatperiod. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

27. Demensvård m.m. (punkt 15)

av Lars Gustafsson (kd) och Rosita Runegrund (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 27. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So609 yrkandena 3 och 5 och 2001/02:So613 yrkande 7 och avslår motionerna 2001/02:So3 yrkandena 20–22, 2001/02:So263 yrkande 6, 2001/02:So286 och 2001/02:So347 yrkande 5.

Ställningstagande

Vi anser att det för dementa skall finnas specialiserad vård och särskilda gruppboenden. Krav måste ställas på kvalificerade demensutredningar som underlag för beslut om vårdinsatser. Det är också angeläget att det finns sådana särskilda vårdprogram för demenssjuka som klarlägger hela vårdkedjan. Dessa frågor berör kommuner och landsting tillsammans.

Vi anser att regeringen bör överväga att inrätta ett nationellt resurscenter för anhörigstöd. Det skulle kunna fungera som en kunskapsresurs för de kommuner som arbetar eller har ambitionen att påbörja arbete med anhörigvård. Ute i kommunerna finns gott om goda exempel på idéer och arbetssätt som skulle kunna användas av fler kommuner. Kunskap om detta skulle kunna finnas på resurscentret.

Vidare anser vi att frågan om huruvida de anhöriga enbart skall få olika typer av stöd, eller om det skall bli aktuellt att yngre anhöriga skall kunna anställas och omfattas av trygghetsförsäkringar och pensionsavtal också måste lyftas fram. När det gäller anställning av anhöriga måste vårdtagarens önskemål så långt som möjligt tillgodoses.

Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

28. Rättsskydd för dementa (punkt 16)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Cristina Husmark Pehrsson (m) och Lars Elinderson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 16 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 28. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So3 yrkande 19 och avslår motionerna 2001/02:So240 yrkande 19, 2001/02:So263 yrkande 5, 2001/02:So339 och 2001/02:So444.

Ställningstagande

Ställföreträdarfrågan måste lösas. Många äldre dementa klarar inte av att föra sin egen talan. I praktiken innebär det att personalen fattar besluten, baserat på vad de tror är bra för den äldre eller på vad som går snabbast. Detta är emellertid ett arbetssätt som kan strida mot grundlagen och ytterst kan leda till tvång och frihetsberövande. Vi har sedan länge efterlyst den utredning som regeringen lovat tillsätta i syfte att se hur skyddet för personer med nedsatt förmåga till egna beslut och nedsatt förmåga att uttrycka sig kan stärkas. Det handlar i detta sammanhang inte om att försvåra för personalen, utan om att rätten till integritet och rättssäkerhet måste kunna garanteras även för dem som inte är kommunicerbara. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

29. Rättsskydd för dementa (punkt 16)

av Ingrid Burman (v) och Lena Olsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 16 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 29. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So263 yrkande 5 och 2001/02:So444 och avslår motionerna 2001/02:So3 yrkande 19, 2001/02:So240 yrkande 19 och 2001/02:So339.

Ställningstagande

De demenssjuka är i många avseenden en mycket utsatt grupp bland de äldre. Det gäller inte minst rättsskyddet. I de allra flesta fall saknar den demenssjuka möjlighet att själv kunna uttrycka sin vilja. Trots detta är varken rätten till företrädare eller förekomsten av tvångsåtgärder mot dementa, exempelvis låsta dörrar, fullt ut reglerad.

Den demenssjuka saknar ofta förmåga att kunna orientera sig i tid och rum, varför det kan vara förenat med fara för den enskilda att t.ex. gå ut på egen hand. I en tid av personalnedskärningar har många äldreboenden löst detta problem med inlåsning, i vissa fall nattetid utan att personal finns på avdel-

ningen. Tvång förekommer i varierande grad mot den dementa, trots att det är förbjudet, ofta beroende på okunskap och brist på handledning.

Vi anser att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att utreda de dementas rätts-säkerhet och återkomma till riksdagen med förslag till åtgärder. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

30. Rättsskydd för dementa (punkt 16)

av Kenneth Johansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 30. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So240 yrkande 19, och 2001/02:So339 och avslår motionerna 2001/02:So3 yrkande 19, 2001/02:So263 yrkande 5 och 2001/02:So444.

Ställningstagande

Socialtjänstlagen och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade är så kallade rättighetslagstiftningar. Men för att den enskilde skall få tillgång till föreskrivna rättigheter förutsätts att personen har förutsättningarna och förmågan att ta till vara sin rätt. Hos demenssjuka kan denna förmåga helt eller delvis saknas. Enligt regelverket för hälso- och sjukvårdens verksamhet fordras den enskildes samtycke till vård och behandlingsåtgärder. En förutsättning härför är att vårdtagaren har förmågan att uttrycka sin egen vilja. Huvudmän och yrkesutövare samt legala ställföreträdare, gode män och förvaltare har här ett oerhört stort ansvar att visa respekt för individens självbestämmande. Jag anser att gällande lagstiftning behöver förbättras och förtydligas för att öka rättssäkerheten för demenssjuka, då lagstiftningen och verkligheten inte går i takt. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

31. Hemsjukvård (punkt 17)

av Kerstin Heinemann (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 31. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:Sf256 yrkandena 2 och 3.

Ställningstagande

En viktig del av sjukvården är en bra uppföljning och kvalitetskontroll av den vård och den omsorg som ges. Det gäller också närståendevården. Jag anser det angeläget att Socialstyrelsen ägnar stor uppmärksamhet åt metodutveckl-

ing av hur en sådan uppföljning inom området sjukvård i hemmet kan ske med beaktande av de berörda personernas integritet.

Vidare anser jag att regeringen bör ta initiativ till överläggningar med de båda kommunförbunden för att se över hur ett utökat stöd till dem som vårdar närstående skall kunna ges. För att förbättra närståendevården bör bl.a. följande reformförslag diskuteras i dessa överläggningar: en fortsatt utbyggnad av avlastnings- och växelvård, förbättringar i kommunernas regler för hemvårdsbidrag och ökade möjligheter för närstående att anställas, en utvidgning av kretsen av dem som har rätt att vara närståendevårdare med ersättning från försäkringskassan, mer generösa kriterier för att bli beviljad stöd m.m. som närståendevårdare hos kommunen samt en ytterligare förlängd period för dem som vårdar.

Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

32. Hemtjänst (punkt 18)

av Lars Gustafsson (kd), Kerstin Heinemann (fp) och Rosita Runegrund (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 18 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 32. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So485 yrkande 1 och 2001/02:So630 yrkande 12.

Ställningstagande

Vi anser att det finns skäl att uppmärksamma äldre synskadade personers situation. Att inte se och att inte på egen hand kunna utföra städning, tvätt, inköp, post- och bankärenden har i många kommuner upphört att vara godtagbara skäl för hemtjänstinsatser. Denna utveckling har pågått under en längre tid, och det torde inte vara obekanta uppgifter för regeringen.

I socialtjänstlagen fastslås att uppgifter av servicekaraktär är innefattade i lagen. Med uppgifter av servicekaraktär avses bl.a. ”praktisk hjälp med hemmets skötsel, såsom städning och tvätt, hjälp med inköp, ärenden på post- och bankkontor och hjälp med tillredning av måltider samt distribution av färdiglagad mat”. Socialtjänstlagen måste kompletteras i vissa avseenden. Man måste kunna överklaga utformningen av en insats. Ansökan skall bifallas först när det går att verkställa beslutet. Beslut som inte är verkställda inom utställd tid skall kunna överklagas. Myndighetsbeslutet som följer varje ansökan skall vara skriftligt så att överklagande underlättas. I samband med beslut måste det upplysas om möjligheterna att överklaga.

Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

33. Avdragsrätt för hushållsnära tjänster (punkt 19)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kenneth Johansson (c), Kerstin Heinemann (fp), Lars Elinderson (m) och Rosita Runegrund (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 19 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 33.
Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So3 yrkande 23, 2001/02:So362 yrkande 3 och 2001/02:So613 yrkande 9.

Ställningstagande

Med alltfler tunga vårdfall i äldreomsorgen ligger det i sakens natur att det är till dessa äldre som den största delen av de offentliga insatserna går. De som bara behöver hjälp med viss service men i övrigt klarar sig själva hamnar lätt i skymundan.

Vi har tidigare presenterat förslag om skattelättnader för hushållsnära tjänster. Vi anser att för tjänster utförda i hemmet skall en skattelättnad utgå som halverar det vita priset. Skattereduktion på 50 % för hushållsnära tjänster utförda i det egna hemmet bör utgå med upp till 25 000 kr per år och hushåll. Reformen skulle ge alla äldre större möjligheter att få den omsorg de behöver. Lägre kostnader för hushållsnära tjänster skapar möjlighet för äldre att få flexibel hjälp eftersom det är de äldre själva som väljer hushållstjänst. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

34. Förebyggande folkhälsoarbete (punkt 20)

av Lars Gustafsson (kd) och Rosita Runegrund (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 20 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 34.
Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So287 och avslår motionerna 2001/02:So347 yrkande 4, 2001/02:So381 och 2001/02:MJ518 yrkande 18.

Ställningstagande

De skador som drabbar äldre personer orsakar svåra lidanden och innebär stora kostnader för samhället. I ljuset av dessa konstateranden blir behovet av ett förebyggande folkhälsoarbete med särskilt inriktning mot den äldre befolkningen särskilt angeläget. Även om dessa insatser bara skulle leda till måttliga hälsoförbättringar innebär det ändå att vårdbehoven kan begränsas trots den demografiska utvecklingen. Den informella omsorg som ges av närstående och de nätverk som bildas i vardagen innebär trygghet i vardagen

för många äldre och en allmän livskvalitet som också inverkar positivt på hälsotillståndet. Vi anser att samhället därför på olika sätt bör stödja anhörigvård och frivilligt socialt arbete. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

35. Förebyggande folkhälsoarbete (punkt 20)

av Marianne Samuelsson (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 20 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 35. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:MJ518 yrkande 18 och avslår motionerna 2001/02:So287, 2001/02:So347 yrkande 4 och 2001/02:So381.

Ställningstagande

Det är vanligt att äldre med hemtjänst får färdigproducerad mat i låda som värms upp i mikrougn. Jag anser att äldre i stället måste få rätt att tillaga mat hemma, och då helst den mat de själva önskar och känner igen. Mat är en källa till glädje och förväntan om den får dofta och är god och intas i lugn och ro. Gärna i gemenskap med någon annan. Äldre måste också få hjälp till en näringsriktig kost. Mikrouppvärmda helfabrikat i matlådor innehåller sällan den näring som äldre behöver, och undernäring är ett alltför vanligt tillstånd, som i sin tur leder till förvirringstillstånd. Jag anser att äldre bör erbjudas ekologisk mat, men rätterna och kvaliteten skall vara styrda av den enskildes egna önskemål. Alla initiativ och allt engagemang för en förbättrad matkvalitet för äldre bör noga lyftas fram, så att goda exempel får sprida sig. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

36. Äldreminister m.m. (punkt 21)

av Lars Gustafsson (kd) och Rosita Runegrund (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 21 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 36. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So613 yrkande 4 och avstyrker motion 2001/02:So613 yrkande 3.

Ställningstagande

Vi anser att en äldreombudsman bör tillsättas för att verka för förbättring av de äldres förhållanden samt även ta initiativ till egna utredningar och lämna förslag till åtgärder.

Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

37. Äldreombudsmän (punkt 22)

av Kerstin Heinemann (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 37. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So630 yrkande 4 och avslår motion 2001/02:So335.

Ställningstagande

Många äldre upplever att de inte vet vart de skall vända sig för att protestera mot ett missförhållande eller för att få svar på frågor. Myndigheterna är inte alltid den idealiska samtalspartnern i alla spörsmål som de äldre ställs inför. Jag anser därför att varje kommun bör inrätta en äldreombudsman. Äldreombudsmannen skall vara kontaktperson för de äldre gentemot personal, politiker och tjänstemän. Äldreombudsmannen måste vara fristående från de myndigheter som administrerar äldreomsorgen i kommunen, om än anställd av kommunen. Ombudsmannen skall fungera som den instans dit äldre eller deras anhöriga kan vända sig med frågor, klagomål och för att få information. Äldreombudsmannens arbete syftar till att öka den äldres och de närståendes inflytande och förebygga att brister uppkommer i äldreomsorgen. Ombudsmannen skall arbeta med uppföljning genom att erfarenheter, dokumenterade synpunkter och klagomål rapporteras till kommunstyrelsen. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

38. Personalutveckling, rekrytering m.m. (punkt 23)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Cristina Husmark Pehrsson (m) och Lars Elinderson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 38. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So3 yrkande 24 och avslår motionerna 2001/02:So239 yrkande 7, 2001/02:So263 yrkande 1, 2001/02:So347 yrkande 2, 2001/02:So356 yrkande 2, 2001/02:So366 yrkandena 1 och 2, 2001/02:So452 och 2001/02:So630 yrkande 16.

Ställningstagande

I princip alla omsorgens berörda parter är oroade över hur personalkrisen i vård och omsorg skall lösas. Larmrapporterna om personalbrist, som bottnar i dåligt inflytande över det egna arbetet, låga löner, underbemanning med mera, måste tas på största allvar.

Vi anser att personalens dåliga löneutveckling till stor del beror på att det i princip bara funnits en arbetsgivare att vända sig till. Vårdpersonalens

idéer och kompetens har därmed inte värdesatts och bra ledarskap inte belönats tillräckligt. Undersökningar visar hur maktlöshet skapar stress, utmattning och långtidssjukskrivningar och en önskan att få byta arbete. Möjligheten att synas eller utvecklas i det storskaliga offentliga vårdmonopolet är mycket liten.

Svenska Kommunalarbetareförbundets rapport "Solidaritet och valfrihet i välfärden" slår fast att konkurrens mellan producenter är bra för välfärden. Vi kan inte nog understryka vikten av en ökad mångfald av vård- och omsorgsgivare. Genom alternativa driftsformer kan personalens önskemål om fler arbetsgivare, varierat arbetssätt och inflytande över arbetssituationen uppfyllas. Undersökningar visar att dagens unga värdesätter inflytande över sitt arbete och möjligheter till utveckling högt. Mångfald är en grundförutsättning för en bättre löneutveckling och för att unga skall kunna attraheras av arbete i vård och omsorg. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

39. Personalutveckling, rekrytering m.m. (punkt 23)

av Ingrid Burman (v) och Lena Olsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 39. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So263 yrkande 1 och 2001/02:So452 och avslår motionerna 2001/02:So3 yrkande 24, 2001/02:So239 yrkande 7, 2001/02:So347 yrkande 2, 2001/02:So356 yrkande 2, 2001/02:So366 yrkandena 1 och 2 och 2001/02:So630 yrkande 16.

Ställningstagande

Vi anser att det är i mötet mellan den enskilda vårdaren och den äldre som vårdkvalitet uppstår. Därigenom blir personalen inom äldreomsorgen den viktigaste resursen i skapandet av en god och säker äldreomsorg. Därför anser vi att arbetsro och rimliga arbetsvillkor för de anställda krävs för att den äldre skall kunna få det hon behöver. Vården och omsorgen har under 1990-talet utsatts för besparingar som påverkat kvaliteten inom äldreomsorgen negativt. Besparingar inom vårdsektorn handlar oftast om nedskärningar av antalet anställda. Resultatet har blivit en kraftig ökning av antalet sjukskrivningar samt stora svårigheter att rekrytera och behålla personal. Ökningen av antalet sjukskrivningar domineras av diagnoser som kan relateras till negativ stress. Detta är en situation som är mycket allvarlig och för att säkra äldreomsorgen krävs konkreta och långsiktiga insatser. Vi anser därför att det finns ett behov av en kartläggning över personaltäteten inom äldreomsorgen på nationell nivå, av såväl offentligt driven äldreomsorg som privat.

Vidare anser vi att en krisgrupp behöver tillsättas. Denna bör analysera orsakerna till att framför allt ungdomar och män inte söker sig till vårdutbild-

ningarna. I utredningen bör man beakta den demografiska utvecklingen, arbetsmiljöfrågor, inflytandefrågor för både de äldre och personalen samt personaltäthet. En analys bör göras av hur stor betydelse löneläget för yrkesgruppen har. Krisgruppen bör även analysera kommunernas ekonomiska förutsättningar för att åtgärda problemen. Den bör belysa om det är nödvändigt att rikta särskilda resurser till äldreomsorgen för att kunna ge de äldre en värdig äldreomsorg. Gruppen skall komma med förslag till åtgärder och redovisa kostnader för åtgärderna.

Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

40. Personalutveckling, rekrytering m.m. (punkt 23)

av Lars Gustafsson (kd) och Rosita Runegrund (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 40. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:So356 yrkande 2 och 2001/02:So366 yrkandena 1 och 2 och avslår motionerna 2001/02:So3 yrkande 24, 2001/02:So239 yrkande 7, 2001/02:So263 yrkande 1, 2001/02:So347 yrkande 2, 2001/02:So452 och 2001/02:So630 yrkande 16.

Ställningstagande

Vi anser att personalförsörjningen inom äldreomsorgen måste tillgodoses.

”Hemtjänst” som beteckning på den omvårdnad som utförs i hemmen är ett föråldrat begrepp som i allmänhet inte är förknippat med det kvalificerade arbete det rör sig om. Vi anser att ett namnbyte är ett sätt att visa på en utveckling för yrkeskåren. Det är nödvändigt för den framtida rekryteringen. Kunskapen om att det bedrivs ett kvalificerat omvårdnadsarbete i hemmen och att det behövs en blandad kompetens och specialisering når inte alltid ungdomar som skall välja gymnasieutbildning. Fördomarna mot omvårdnadsarbete i hemmet är utbredda, även inom skolans värld. Här måste både skolans syverksamhet och arbetsförmedlingarna ta ett större ansvar.

Samtidigt måste kommunerna utveckla omvårdnadsarbetet så att det blir attraktivt. För att man ska klara rekryteringen måste omvårdnadsarbetet i hemmet bli ett spännande och viktigt framtidsyrke.

Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

41. Personalutveckling, rekrytering m.m. (punkt 23)

av Kenneth Johansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 41. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So239 yrkande 7 och avslår mot-

ionerna 2001/02:So3 yrkande 24, 2001/02:So263 yrkande 1, 2001/02:So347 yrkande 2, 2001/02:So356 yrkande 2, 2001/02:So366 yrkandena 1 och 2, 2001/02:So452 och 2001/02:So630 yrkande 16.

Ställningstagande

Det ökade behovet av kvalitetssäker äldrevård och omsorg gör sig påmint när man studerar befolkningsutvecklingen. Redan nu är personalförsörjningssituationen bekymmersam och i vissa fall krisartad. När ekonomin får företräde före kvaliteten och innehållet i vården och omsorgen äventyrar det en god långsiktig utveckling. Det verkar negativt på möjligheterna att rekrytera, kompetensutveckla och behålla personal. Det är därmed svårt att kunna erbjuda det ökade antalet äldre en god och säker vård och omsorg. Jag anser att regeringen därför bör ges i uppdrag att tillsammans med berörda parter presentera ett åtgärdsprogram för att långsiktigt säkra personalförsörjningen inom äldrevård och omsorg. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

42. Personalutveckling, rekrytering m.m. och Forskning (punkterna 23 och 24)

av Kerstin Heinemann (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkterna 23 och 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 42. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So630 yrkande 16 och avslår motionerna 2001/02:So3 yrkande 24, 2001/02:So239 yrkande 7, 2001/02:So263 yrkande 1, 2001/02:So347 yrkande 2, 2001/02:So356 yrkande 2, 2001/02:So366 yrkandena 1 och 2 och 2001/02:So452.

Riksdagen tillkännager som sin mening vad som anförs i reservation 42. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So630 yrkande 17.

Ställningstagande

Jag anser att regeringen bör ta fram en plan för hur utbildningsbehovet för de olika personalgrupperna inom äldreomsorgen och hälso- och sjukvården för äldre skall kunna tillgodoses.

Jag oroas av att andelen forskare som ägnar sig åt klinisk forskning sjunker. Det innebär bl.a. att klinisk forskning beträffande äldres sjukdomar riskerar att minska i omfattning, något som både mänskligt och samhällsekonomiskt är oacceptabelt. Demens och depression är sjukdomar som ofta drabbar äldre. Det är viktigt att den forskning som nu pågår för att vinna kunskap om hur dessa sjukdomar kan förebyggas och behandlas intensifieras. Forskning om äldres psykiska problem liksom om läkemedels effekter och biverkningar

bör bli föremål för särskilda satsning. Den kliniska forskningen får inte komma på undantag.

Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Inriktningen av äldrepolitiken (punkt 2)

av Chris Heister (m), Leif Carlson (m), Cristina Husmark Pehrsson (m) och Lars Elinderson (m).

Vi vill framhålla att äldre måste ses som den resurs de är. Inställningen till de äldre måste präglas av respekt för den kunskap och livserfarenhet de besitter. Samhället har i dag alltför fixerade åldersgränser. Rätten till arbete upphör vid 67 års ålder, vilket innebär att den enskilde inte själv kan avgöra om han eller hon vill arbeta ytterligare en tid.

När riksdagen våren 2001 beslutade om arbetstagares rätt att stanna kvar i anställningen till 67 års ålder och samtidigt gjorde det möjligt också för läkare, sjukgymnaster, tandläkare och tandhygienister att få rätt till ersättning enligt lagen om läkarvårdsersättning, lagen om ersättning för sjukgymnastik och lagen om allmän försäkring, föreslog en utskottsmajoritet i arbetsmarknadsutskottet bestående av m, kd, c, fp och mp ett tillkännagivande om att dessa åldersgränser i nästa steg bör avvecklas helt och att regeringen bör återkomma med ett sådant lagförslag. Mot detta reserverade sig Socialdemokraterna och Vänsterpartiet.

Vi vill understryka att med längre livslängd och fler friska äldre som både kan och vill arbeta är det förödande att arbetslivets kultur och regelverk tränger ut äldre från arbetslivet. Inte mindre viktigt är det när det som i detta fallet är arbetskraft som idag starkt efterfrågas av många äldre och sjuka.

Vi konstaterar att majoriteten i betänkandet framhåller olika gruppers särskilda behov, såsom äldre kvinnor, äldre invandrare och homo- och bisexuella äldre. Vi vill framhålla att med vårt förslag till äldrepenning och valfrihet får alla äldre möjlighet att välja den form av äldreomsorg de önskar med den särskilda inriktning som passar just dem. Något utpekande av särskilda grupper eller intressen behövs därmed inte.

2. Inriktningen av äldrepolitiken (punkt 2)

av Ingrid Burman (v) och Lena Olsson (v).

Vi anser att homo- och bisexuella äldres behov behöver lyftas fram mer. Vår utgångspunkt är att äldre kvinnor och män som bor i olika typer av äldreboende skall behandlas med respekt, oavsett sexuell läggning. Ett generellt problem är att de äldres sexualitet osynliggörs – i synnerhet homosexualitet. Vi avser att noga följa frågan och vid behov återkomma.

3. Inriktningen av äldrepolitiken (punkt 2)

av Kerstin Heinemann (fp).

Jag vill erinra om att jag anser att det behövs en lagstiftning mot åldersdiskriminering i arbetslivet. Det behövs också en nationell handlingsplan för att undanröja de hinder som finns på arbetsmarknaden för äldres möjligheter att arbeta. De yrkanden Folkpartiet väckt i dessa frågor kommer dock att behandlas i arbetsmarknadsutskottet. Jag anser att det krävs en rad reformer och förändringar för att göra samhället mer flexibelt och äldrevänligt. Att bli äldre i dag innebär alltför ofta att bli åsidosatt. Egentligen behövs det en övergripande lagstiftning mot diskriminering av äldre som omfattar alla samhällsområden. Jag avser att återkomma till frågan i annat sammanhang.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motion väckt med anledning av proposition 2000/01:149 Avgifter inom äldre- och handikappomsorg

2001/02:So3 av Bo Lundgren m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om avsaknad av valfrihet och brister i äldreomsorgen.
2. Riksdagen beslutar att socialtjänstlagen utformas så att rätten till annan kommun garanteras.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rätten till omsorg för dem som är i behov av sådan.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om reformer för valfrihet, alternativ och kvalitet i äldreomsorgen.
5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i socialtjänstlagen innebärande ökad valfrihet genom en nationellt samordnad äldrepeng.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att skilja produktion och finansiering av äldreomsorgen åt.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kommunernas yttersta ansvar för att äldreomsorg finns tillgänglig.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en förstärkt oberoende tillsyn på äldreomsorgsområdet.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rätten att överklaga biståndsbedömningen via förvaltningsbesvär.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om äldreomsorgens långsiktiga finansiering.
15. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning om äldreomsorgens framtida finansiering i enlighet med vad som anförs i motionen.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ställföreträdarfrågan.
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att uppmärksamma och stödja anhöriga.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att anhörigbegreppet bör utvidgas till ett närståendebegrepp.

22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förutsättningarna för frivilliga insatser.
23. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om subventionerade hushållstjänster.
24. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rekrytering och personalutveckling inom vård- och omsorgssektorn.

Motioner väckta under allmänna motionstiden 2001

2001/02:So203 av Rolf Gunnarsson (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om de äldres villkor.

2001/02:So205 av Maud Ekendahl (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om införandet av en omsorgspeng för personer som behöver hjälp av hemtjänsten.

2001/02:So239 av Kenneth Johansson m.fl. (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förstärka målen för äldrepolitiken till ett mer individbaserat förhållningssätt.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag som utvecklar formerna för samverkan mellan offentlig och ideell sektor.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om anpassning av äldreomsorgen för människor med utländsk bakgrund.
6. Riksdagen begär att regeringen gör en samhällsekonomisk analys av vad köerna för åldersbetingade sjukdomar innebär.
7. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ett åtgärdsprogram för att långsiktigt säkra personalförsörjningen inom äldreomsorg.

2001/02:So240 av Kenneth Johansson m.fl. (c):

19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökad rättssäkerhet för demenssjuka.

2001/02:So263 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

1. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att kartlägga personaltätheten inom äldreomsorgen på nationell nivå.
2. Riksdagen begär att regeringen ger Seniorberedningen 2005 ett tilläggsdirektiv om vad i motionen anförs om minimikrav i äldreomsorgen.

3. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning om vad i motionen anförs om konsekvenser för äldre vid införandet av ny teknik och andra samhällsförändringar.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om prioritering av äldres rehabilitering.
5. Riksdagen begär att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att utreda vad i motionen anförs om dementas rättigheter.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett permanent anhörigstöd.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en samlad lagstiftning i äldreomsorgen.
8. Riksdagen begär att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla vad i motionen anförs om tillämpningen av lex Sarah.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett förbud mot konkurrensutsättning och utförsäljning av enheter till vinstdrivande företag.
10. Riksdagen begär att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att utreda och analysera ojämlikhet och ojämställdhet bland äldre.

2001/02:So285 av Sven Brus (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av fler vårdplatser inom kommunernas särskilda boendeformer för äldre.

2001/02:So286 av Sven Brus (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om diskriminering av de demenssjuka inom vården.

2001/02:So287 av Sven Brus (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om betydelsen av ett aktivt folkhälsoarbete för äldre.

2001/02:So297 av Berit Adolfsson (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tillsynsansvar och kvalitetssäkring av äldreården.

2001/02:So302 av Sven Brus och Kenneth Lantz (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om diskriminering på grund av hög ålder.

2001/02:So335 av Ulla-Britt Hagström och Rosita Runegrund (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stimulera tillsättandet av en äldreombudsman i Västra Götaland.

2001/02:So339 av Birgitta Carlsson och Lena Ek (c):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram lagförslag till förbättring av rättskydd för dementa eller psykiskt handikappade personer som inte kan föra sin egen talan när dessa utsatts för någon form av rättsövergrepp.

2001/02:So345 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att se över möjligheten att förbjuda konkurrensutsättning och utförsäljning av enheter inom äldreomsorgen till vinstdrivande företag.

2001/02:So347 av Viviann Gerdin och Rigmor Stenmark (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om mål för äldrepolitiken.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att göra vård- och omsorgsyrken mer attraktiva.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förebyggande hälsoarbete.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att insatser görs med målsättning att förbättra anhörigvården.

2001/02:So356 av Margareta Viklund (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att göra en heltäckande utvärdering av dagens äldreboende för att undersöka om ädelreformens grundprinciper efterlevs.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att personalförsörjningen inom äldreomsorgen måste tillgodoses.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge kommunerna ekonomiska möjligheter att tillhandahålla tillräckligt med boende och boendeformer för äldre.

2001/02:So362 av Mikael Oscarsson (kd):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om subventionering av hushållstjänster.

2001/02:So366 av Rosita Runegrund (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om namnbyte från hemtjänst till omvårdnad i hemmet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av den framtida rekryteringen.

2001/02:So381 av Anita Johansson och Ola Rask (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om hälsundersökningar för äldre 70+.

2001/02:So444 av Sonja Fransson (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om nödvändigheten av mer tvärvetenskaplig kunskap för tillfredsställande rättsskydd för personer med demenssjukdomar.

2001/02:So452 av Siv Holma m.fl. (v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en krisgrupp för att klara personalrekryteringen inom äldreomsorgen.

2001/02:So464 av Anita Johansson m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om äldre homo- och bisexuellas särskilda behov i äldreomsorgen.

2001/02:So485 av Chatrine Pålsson (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om hemtjänstinsatser i socialtjänstlagen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om en rehabiliteringslag.

2001/02:So509 av Tasso Stafliadis m.fl. (v):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att i ett brett perspektiv utreda äldre homo- och bisexuellas särskilda behov av äldreomsorg.

2001/02:So520 av Paavo Vallius och Nikos Papadopoulos (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av information om äldreomsorg på eget modersmål.

2001/02:So588 av Marianne Carlström m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om bättre förutsättningar för kooperativa företag inom äldreomsorgen.

2001/02:So609 av Rosita Runegrund m.fl. (kd):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nationellt resurscenter för anhörigstöd.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om anhörganställning.

2001/02:So610 av Désirée Pethrus Engström och Inger Davidson (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att effekterna av ädelreformen utvärderas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att överväga eventuell skatteväxling avseende läkarmedverkan i de kommunala äldreboendena.

2001/02:So613 av Sven Brus m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en medveten strategi för att möta det demografiskt förändrade samhällets nya behov.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att genom aktiva åtgärder och attitydpåverkan stärka de äldres delaktighet och inflytande i samhället.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tillsättande av en äldreminister för ett samlat grepp kring äldrepolitiken.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om tillsättande av en äldreombudsman för att verka för förbättringar i de äldres förhållanden.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om beaktande av den psykosociala aspekten i äldrevården.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av specialiserad demensvård och kvalificerade demensutredningar.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av nya former för service till äldre.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att beakta de äldre invandrarnas speciella förhållande i äldreomsorgen.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stimulera nya former för äldreboende.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stärka den enskildes möjligheter att välja utförare av vård, omsorg och service.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att beakta de äldres speciella behov av närhet till samhällets service.

2001/02:So630 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa äldrepeng för ökad valfrihet.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om äldreombudsmän för att till vara ta de äldres intressen.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stödja pensionärsråden.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om bättre villkor för äldres boende.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om rätten till eget rum.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om situationen för äldre invandrare och flyktingar.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om konvalescenthem.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om förbättrad rehabilitering för äldre.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om situationen för äldre med synskador.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa en omsorgsgaranti.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om personalbehovet inom äldreomsorgen.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om forskning om äldre.

2001/02:So637 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om införandet av en äldreomsorgspeng.

2001/02:Sk288 av Bo Lundgren m.fl. (m):

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av flexibilitet och individuella lösningar inom äldre vården också på landsbygden och i glesbygden.

2001/02:Sk433 av Catharina Elmsäter-Svärd m.fl. (m):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om äldre peng.

2001/02:Sf256 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om uppföljning och kvalitetskontroll av närståendevården med beaktande av integritetsaspekterna.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om överläggningar mellan kommunförbunden och staten om förbättrade förutsättningar för närståendevården och hemsjukvården.

2001/02:Sf402 av Matz Hammarström m.fl. (mp):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om hemtjänsten och anhörigstöd.

2001/02:MJ518 av Lotta Nilsson-Hedström m.fl. (mp):

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om mat i äldreomsorgen.

2001/02:N319 av Margareta Cederfelt m.fl. (m):

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om äldreomsorg.